

Dissertatio medica de poris corporis humani.

Contributors

Schenck, Johann Theodor, 1619-1671.
Frick, Melchior, 1651-1703.

Publication/Creation

Jenae : Typis Krebsianis, [1670]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/wzwsk5tp>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

De
PORIS CORPORIS
HUMANI,

Quam
DECRETO ET AUCTORITATE ILLU-
STRIS FACULTATIS MEDICÆ, IN CE-
LEBERRIMA ACADEMIA
JENENSI,

P R A E S I D E

*Viro Nobilissimo, Excellentissimo atq; Ex-
perientissimo*

DN. JOANNE THEODO-
RO SCHENCKIO,

Med. Doctore, ejusdemque Theoretices
Professore Publico famigeratissimo;

*Dn. Patrono atque Praeceptore suo ma-
ximè colendo,*

publicæ ventilationi sistit

MELCHIOR FRICCIUS, Ulmenfis,
Auctor & respondens.

H. L. C. ad Id. Novembr.

M D C LXX.

J E N Æ,
Typis KREBSIANIS.

VIRIS

NOBILISSIMO, *Plurimum* REVERENDO,
AMPLISSIMIS, ET PRÆCLARISSIMIS,

DN. JOANNI PFAUZIO,
Med. Doct. celeberrimo, Physico Reip.

Ulm. Ordinario, ibidemque Physices Profes-
sori Publ. dignissimo,

DN. M. JOANNI FRICCIO,
ad ædem SS. Trinitatis Diacono vigilan-
tissimo, & Logices in Gymnal. Patrio Prof.
Publ. celeberrimo.

DN. M. GUILLIELMO DIEZIO,
in eodem Gymnasio Con-Rectori
meritissimo.

*Dominis suis Patronis, Fautori-
bus atq; Preceptoribus summè colendis*

hanc Disputationem qualem-
cunque

D. D. D.

MELCHIOR FRICCIUS.

EXIMIO ET ERUDITISSIMO

DN. MELCHIORI
FRICCIO,

ULMA - SUEVO,

Philosophiæ & Medicinæ Cultori solertissimo, Inqui-
lino & Amico meo perquam
dilecto,

De poris partium corporis solidè dispu-
tanti,

IOANNES THEO-
DORUS SCHENCK,
M. D. P. P.

salutem.

Restituo Tibi, Eximie FRICCI, quam
de poris corporis humani disputatio-
nem proprio Marte exarasti, atque publi-
cè ventilandam hoc in illustri Athenæo
censuræ simul atque patrocínio meo die-
bus quatuordecim abhinc humaniter sub-
jecisti. De qua aliter pronunciare non
possum, quam rem in ea ut minutissimam
& utilissimam ita propositam & examina-
tam

tam fuisse, ut quivis aperte ingenii tui acumen, & quam bene à puero educatus ac informatus fueris cognoscat.

Nec enim subsultoriè philosophica humanioribus conjunxisti opera, sed ab ovo quod dicitur artem, cui te addixisti, auspicatus es; non contentus ut ex omnibus aliquid saltem, ceu mos multorum hic est, addisceres, sed totis viribus eò potius contenderes, quo rerum causas indeque effectuum dependentes varietates ac usus solidè apprehenderes; quod equidem mediigenus ut rarissimum est, ita omnibus modis laudandum & commendandum. Insuper & hoc quoque testimonii dare me Tibi veritas jubet, quod per biennium, quo nobiscum vixisti abesse à musarum tuarum domicilio unum alterumque diem te non viderim, multo minus autem aliena tractantem; pravo sodalitio gaudentem, aut etiam commestationibus indulgentem. Quei ergo bona arbor malos fru-

fructus ferat non video. Cur gratulari tuo de adventu, de studio, de profectibus in eo jactis non debeam? Sæpius animum subiit utrum plus voluptatis capere possit parens de pulchrè nato sibi filio, quam præceptor de probe edocto quodam discipulo. Nihil enim ad immortalitatem docentis famam magis perducit, quam si auditores post se & literis & moribus excellentes relinquat. Ut itaque non puduit Platonem Auditorem suum Aristotelem ^{v&v} vocare, eumque omnibus antepondere: ita nemo mihi vitio vertet, si eruditionis præclarę exemplar Te nominavero, quo de literatus orbis sibi gratulari jure debeat, civitasque incluta Ulmenfis multa in rempubl. redundatura sibi speret commoda.

Aquilarum ea fertur in viribus pullo-
rum suorum percontandis esse solertia, ut
in altum abreptos secum splendidissimis
solis radiis objiciant, cujus obtutum con-
stanter

stanter ferre ac primum persentiunt, paternarum virtutum hæredes eos genuinos multo majori ac ante prosequuntur affectu.

Te mecum si Deus vitam & sanitatem concesserit in cathedram locum ubique sublimem lubens eveham, ut, quam genuinus artis filius sis ad ignem δοκιμαστικόν, ubi fatis incalueris Te meum profiteantur omnes. Supremus omnium rerum arbiter faxit, ut res cedat feliciter!

Dabam è Museo Cal. Novembr.

M. DC. LXX.

D. O. M. A.
DISSERTATIO MEDICA
de
P O R I S.

§. I.

 Uli rerum naturas rimantur, earumque causas investigant, præmissa nominis ἀναλύσει, τοῖς καρκίνους μαλακωμένοις εἰκόασι, οἱ διὰ τρέφειμον πρῶτον περὶ τὰ ὅσα ἀχολῶνται, cancras edentibus similes sunt, qui alimenti gratia, circa crustas auferendas primò occupantur.

§. 2. Ut enim neque his sine crustarum amolitione optato nutrimento frui licet: sic etiam, neque illi qui rei explanationem, sine nominis interpretatione tentant, τρέφειμον ejusdem unquam degustabunt, secundùm tritum illud quod fertur: *Nucem frangat, qui vult esse nucleum.*

§. 3. Siquidem ut *Jul. Cas. Scaliger exerc. 1. sect. 1. ait*, oportet prius vocis ipsius usum cognoscere, quo sæpenumero provehimur in rei perceptionem, quemadmodum id ipsum *Plato in Cratylo*, multisque in locis *Aristoteles* ostendit.

§. 4. Cujus rei necessitatem animadvertens ego, onomatologiam frontispicio disputationis hujus inferendam censui, quo mihi remotis impedimentis ad rem ipsam aditum parem, simulque consilii mei interpretem agam.

§. 5. In voce autem tria potissimum attendenda sunt. 1. *Etymologia*, seu vocis origo. 2. *Homonymia*, ejusdem significatio. 3. *Synonymia*, æquivalens ejusdem appellatio.

§. 6. *Origine Porus* vocabulum Græcum est, Latinitati attamen donatum, à πόρος quod à πείρω transeo, transmeo, derivatur, Græci enim per τὸ πόρον quemvis meatum denotant.

§. 7. *Homonymia* pori multiplex est *Vel* enim *strictè* & κατ' ἐξοχὴν sumitur pro cavitate nervi optici, & dicitur porus opticus: *modò* pro ductu bilem ex hepate in vesiculā transfundente & expellente, diciturq; porus cholidochus: *Vel latè* pro quibuscunq; meatibus tum *sensibilibus*, quales in venis, arteriis, nervis, intestinis, ventre, jecinore, liene, renibus &c. inveniuntur, tum *insensibilibus*, per totum corpus sparsis.

§. 8. Ego medio modo vocabulum hoc accipiens poros pro meatibus parvis, & sensum simul fugientibus, sumo qui non tantum superficiem partium occupant, sed per totam etiam carnis, ossium, cartilaginum, nervorum, ligamentorum, membrarum & cutis substantiam disseminantur.

§. 9. Dicitur etiam *Porus* lapis arenarius, friabilis, alioquin asper & inæqualis. Idem tophum significat, tum qui in arthriticis, tum qui in calculosis generatur. Cum enim humor crudus lentorem assumpserit, transitus autem in renes in quibusdam naturis angusti sint, id quod crassissimum est & maximè lentum diutius ibidem moratur, & tophum gignit. *Galen. l. 1. de facult. alim. c. 5.*

Porus denique & callum significat, ad quem gignendum cogi & concreescere aliquid proprii ossium alimenti oportet, id quod in fracturis ossium cumprimis accidit. *6. method. c. 5.*

§. 10. Verum hæ acceptiones à nostra longè alienæ sunt, nec nomina eosdem natales agnoscunt. *Porus* enim, quando tophum seu callum significat, penultimam productam habet, & à Græco πῶς & derivatur; quando autem meatum, corripitur, à πός & utpote deductus.

§. 11. *Synonymiam* pori quod attinet, ea pariter multiplex est. Appellantur enim pori aliàs meatus insensibiles, ductus cœci, latebræ, cavernulæ, cavitates latentes, & inconspicuae, mæandri, cuniculi occulti &c.

§. 12. Tenuissimos meatus hos vocabat *Cardanus*, verum minus latinè, notante *Jul. Cas. Scaligero exerc. 282. sect. 3.* Tenuenamque exile est extensum. Quicquid tamen inter terminos capitur solidum. Meatus autem nihil aliud quàm cavitas est.

Angustum hunc, qui castè integreque versantur in latina lingua,,
vocat. Illud igitur *ταὶσιν ἔχει* ut loquitur *Aristoteles*: Hoc au-,,
tem *ἀγγχι*, ob laterum viciniam. Hoc *σενόν*, illud *λεπτόν*. Sic,,
neque magnos meatus possumus appellare crassos. Crassus au-
tem tenui opponitur, ut magnus parvo.

§. 13. Non inveniunt eos *Galenus* mutuas venarum &
arteriarum anastomoses vocavit. In toto corpore mutua est
anastomosis inquit ille *lib. 6. de usu part. c. 10.* atq; oscillorum aper-
tio arteriis simul & venis, transumuntque ex sese pariter sangui-
nem & spiritum per invisibiles quasdam atque angustas plane
vias. Idem insinuat *l. c. c. 17. l. de usu puls. c. 5* similiter *l. 3. facult. na-
tur. c. ult.* Eodem nomine hos salutavit *Thom. Bartholinus anat.
l. 1. c. 14. p. m. 91.* Idem *Julius Jасolinus*.

§. 14. Nominum crustâ ablatâ, nobis in conspectum venit,
feseque ad contemplandum sistit τὸ τελέθειμον ipsius rei. Cujus
cum διέδοκεψιν ἀναλυτικὴν hic instituere mihi sit propositum,
à definitione initium sumo quæ talis:

§. 15. Pori sunt meatus insensibiles partium corporis nostri,
ab earumdem virtute πλαστικῇ, mediante calore, pro commoda ali-
menti distributione, excrementorum verò excretionem producti.

§. 16. Genus pori est vel proximum, l. remotum.

§. 17. Proximum est meatus, quod à fine rei demonstro
Meatus enim plerumque in hunc finem est conditus, ut ali-
quid per hunc transmeet. Atque exinde omne id, quod in
nostro corpore vel vehendo, vel expellendo alicui humori est
dicatum, meatus nomine venit. Haud secus enim ac venæ & ar-
teriæ sunt meatus longi, teretes, vehendo atque revehendo san-
guini à naturâ destinati: ureteres meatûs urinam à renibus ad
vesicam deducentes: intestina itidem meatus ad crassiores feces
excernendas producti: Ita etiam pori sunt meatus humorum,
alimentosorum recipiendorum, excrementosorum verò expel-
lendorum gratia facti atque fabricati.

§. 18. Interea quibus porum per spacium, intercapedinem,
vacuitatem &c. definire placet, illis non magnoperè adversabor.

§. 19. Genus Remotum est accidens, quod partibus cor-

poris nostri necessariò inest, cum illæ sine meatibus nec esse, nec suis fungi officiis commodè queant.

§. 20. Non igitur hoc modo acceptus porus est pars, seu organum certis actionibus destinatum: sed id, quod partibus necessariò inhæret, qualia etiam sunt, magnitudo, numerus, figura, conformatio, connexio sitûs &c. harumque actionibus usum suum præstant. Hinc cum duplex partium constitutio est, *altera* essentialis, accidentalis *altera*, non ad illam, sed hanc, meatus hi aut pori propriè referuntur.

§. 21. Ubi observandum discrimen inter usum & actionem. Actio enim *Thomæ Bartholino* est, qua partes vel toti animali, vel sibi consulunt: usus autem seu finis auxilium, quod partibus ad suas functiones edendas confertur. E. g. viscera in corpore nostro, ut sunt cor, hepar, lien, pulmo, renes &c. cavitates, meatus, certas figuras & conformationes fuere sortita, at quæritur in quem finem? Resp. ut commodius fieret sanguinis in iis elaboratio & depuratio, hæcque eò melius suas perficerent functiones. Sic quoque pori sua conferunt symbola, seu usus ad partium actiones edendas & perficiendas sed quæris *quemnam usum hi præstent?* Resp. ut melior alimenti distributio, excrementorum verò sequestratio succedat.

§. 22. Loco *differentiæ specificæ* insensibilitatem poris tribuimus. Constat enim meatus in corpore nostro duplicis generis esse, vel *conspicuos*, ut sunt venæ, arteriæ &c. vel *ocultos*, ut pori: hos neque exquisitissimo visu prædito satis innotescere: illos cuivis conspicuos & obvios.

§. 23. Pori cutis insensibiles propè tempore tamen hyberno satis conspicui redduntur, cum corpus derepente denudatur, frigidiorisque aëris appulsui occurrit, tunc enim anseris deplumati adinstar, universam superficiem in infinitos monticulos quasi elevari constat. Neque enim *ἀόρατον* aliter à medicis usurpatur, diminutionem summam rei & exilitatem denotans.

§. 24. Insensibiles autem absolutè non sunt, cum si hoc esset, nulla de illis suppeteret demonstratio, nec certi quid haberemus sine prævia sensuum notitia, ut testantur *Galenus & Aristoteles*

stoteles, sed secundum quid, ratione nimirum suæ parvitatæ & exiguitatis.

§. 25. *Sensibiles* autem suorum effectuum, & usus, quem corpori egregiè præstant, dici reapse claret, quorum absentiam in statu præternaturali, magno cum salutis dispendio experimur.

§. 26. Nec aliundè quàm ab hisce insensibilibus meatibus nomen suum mutuata est ἡ ἀδηλὰ & ἀσπνοή, *insensibilis transpiration*, quæ per has inconspicuas vias iter suum decurrit. Undè nec potuit debuitve sensibilis moles ulla pervadere vias has insensibiles, nisi quantitas ejus quoque accommodaretur illarum introitui.

Ut enim natura magnos meatus & conspicuos fecibus terrestrioribus & crassioribus excipiendis & vehendis fabricavit: sic hosce insensibiles subtilibus itemque insensibilibus humoribus excernendis reliquit. Parùm huc facit, quod sæpius crassiusculum quid ex poris exprimatur, moræ enim diutinæ hoc adscribitur, quum & tenuia increassentur.

Differentia hæc specifica alias post se trahit, à *figura, situ, connexione, magnitudine* petendas, quæ tantæ etiam sunt utilitatis, quo sine his rerum generationes & destructiones, quin & transmutationes ac conservationes, fieri minimè possint. Quibus de *Excell. Dn. Prasæ in sua de poris dissertatione prope diem edenda, fusius egisse legitur.*

§. 27. *Causa materiali seu materia* ex qua (ut quæ solis substantiis competit) pori in se considerati destituuntur, cum sint accidentia, atque materiæ defectus potius & carentia, quia cavitates: habent tamen materiam in qua, sive subjectum in accidentibus materiæ respondentem, ejusque locum suppletem, & ita cum complexo suo sumti non expertes materiæ.

§. 28. Et hoc respectu diximus, subjectum pororum totum corpus esse, adeoque omnes ejus partes, eò quod totum ἐκπνοον καὶ ἐσαπνοον exspirabile sit, idque non una & physicorum & medicorum experientia demonstratur.

§. 29. In animi enim deliquiis, ceu scribit in *dissertatione*

Academica de poris, Erasmus Bartholinus, tam dispendiosa est cunctatio remedii, ut, nisi statim succurrat analepticum medicamentum, sæva nos mors statim deprehendat; qua via autem perveniet momento ipso ad cor substantia medicamenti, nisi particulæ refectioni destinatae, per poros corporis quàm celerimè dilaberentur? Nec enim credibile est, per vasa quæ ore assumpta & hausta sunt, spirituosæ licet, ἐν ὧν ὁσπρεῖ, ad cor deferri. Deinde cuinam quæso medicorum incompertum est, pillulas ad evacuationem humorum peccantium assumptas, sæpius integras & quasi intactas, etiam post strenuè peractam purgationem evomuisse vel per inferiora, ægros excrevisse? Nec credendum, evacuationis alicujus op^o qualitate sola aliqua imateriali absolvi, cum ipsa substantia pillularum in minutissimas atomos à calore resoluta, ad dissitas corporum partes, atque per omnium viscerum meatus penetrasse nemo non persentiat, testaturque *Job. Crato* in *εὐπορίοις*, inter signa vulnerum externorum lethalia quàm maximè referri, si lapides seu oculi canceri pulverisati & per os assumpti, imposito vulneribus emplastro non adhæreant.

Quin desperandum nobis esse causam jussis dare quærentibus quæi virtus purgantis, umbilico exterius puerorum & nauseabundorum applicati, densam cutis, pinguedinis, masculorum, membranarum, intestinorum denique substantiam pervaderet, hæc absque ostensa semita.

§. 30. Et spiritus medicamentosi, quid aliud quæso nos docent? Sic spiritus lumbricorum externè vel internè assumptus, tantum non momentaneum præstat arthriticis auxiliū, tam penetrabili substantia qui pollet, ut quam celerrimè per cutem & carnem ad articulos dilabatur, doloresque ibidem latentes extemplò diminuat, cui viribus haud impar spiritus è fuligine prolectus, cujus opem homines in agone constituti, tanquam extremum remedium implorant, ob mirabilem penetrandi spiritusque vitales refocillandi virtutem, insigne confortativum, dictum cordialium catalogo ob id insertum.

§. 31. Id quod manifestius adhuc, nisi adversus experimenta pertinax esse quis velit, elucet in luis veneræ curatione,
in

in qua ex inunctione mercurii animadvertimus, ipsam ejus substantiam in minimas particulas subigendo redactam, per corporis totius compagem, ad fauces usque commeari, salivationemque cum dentium vacillatione & gingivarum cruentatione inducere.

§. 32. Et quæ fugitivus iste hospes ad intima corporis non descenderet, qui si cum soliditate auri comparatur, non aliter, quam cera se habeat. Jam autem *¶*ium, solis solidissimum corpus dissolvere quin protinus devorare, amalgamatio ejus luculenter probat.

§. 33. Quod si cuilibet artifice in sua arte credendum, nec omnis fides historica in dubium vocanda, observationibus Fallopiæ constat, *¶*ium non tantum carnis, membranarum, humorumque substantiam, sed ipsa ossium quoque interiora permeasse, qui ipse in apertis crurium ossibus corruptis in Gummatibus, ut vocant, Gallicis, reperit minas argenti vivi purissimi.

§. 34. Nosocomium est (referente *Erasmio Bartholino*) in celebri Medicæorum metropoli Florentia, ubi solis inunctionibus curantur infecti lue Venereâ, quorum defunctorum cadavera idem unus tumulus excipit. Hinc per intervallum aliquod temporis, collectam ex demortuorum ossibus non exiguam, hauriunt argenti vivi copiam.

§. 35. Præterea in cerebro quoque cujusdam per hydrargyrum curati, sed illuc abeuntis, quo priores, inventum fuisse Mercurium ex observatione certa amici refert *Johannes Schenckius*.

§. 36. Exemplum eâdem de re notatu dignissimum huc spectat, quod adfert citatus *Fernelius* de coriario quodam, cui ex curatione per argentum vivum, non tantum sincipitis ossa, ita computruerunt, ut frustulatim exciderent, sed etiam cerebri utraque meninx eâdem putredine absumpta, subjectaque cerebri substantia in abscessum conversa sit.

§. 37. Nec est, ut corrumpendi absumendi que virtutem, quis illis, quibus permiscetur, adscribat, cum per se satis tenuis si substantia pervasendi solidissimos & durissimos corporum re

cellus, adeò ut qui ejus ministerio ad artes suas ut fabri aurarii utuntur, tremores manuum & capitis plerumque incurabiles incurrant.

§. 38. Si igitur mercurius sua partium tenuitate solidissimas partes subit, qui tamen corpus solidum & compactum esse videtur, cur longè subtilioribus per hosce porulos transitum denegabimus?

§. 39. Quomodo, ut ulterius ad experientiam provocem, spiritus fulminum subtilissimi corpus, nisi per hos meatus penetrare, atque (ut historiae testantur) salva carne, ossa in animalibus comminuere, & in pulverem redigere possent?

§. 40. Atque exinde orta opinio est, omnia solida & densa magis, quam porosa lædere fulmen. Causam hujus rei reddit *Philosophus l. 3. meteor c. 1.* quia ea, quæ porosiora sunt ipsique faciliè transitum præbent, citius penetrant, quam ut lædere & adurere ea possit. In iis verò quæ densiora sunt, moratur nonnihil, dum quærit transitum, qui ipsi non ita facile patet, & ita magis lædit.

§. 42. De *Martia* Principe Romana refert *Plinius l. 2. Hist. Nat. c. 51.* quod fulmine icta gravida, partu exanimato, ipsa citra ullum aliud incommodum reliquam vitam transegerit.

§. 43. Nec opus est, ut exempla hæc è longinquo petamus, sed domi nata dispiciamus. Nam quod mulierculas *Zibethi* odoratu vel mastiches suffitu hystericiis cruciatibus divexari, atque derepente attonitas quasi concidere sine sensu & motu, sine pulsu & paucò respirationis usu, vel etiam ad odorem *elychnii* extincti statim abortu facere videamus, pharmacorum horum particulis, ad olfactum delatis, debetur, quicquid etiam hic ogganiat *Helmontius*, regimenque occultum quoddam accuset. Fabulæ enim nihil adeo simile est, quam materiale quod est, atque corporeum, immaterialiter & sine corpore vires suas in aliud transfundere.

§. 44. Nec dubium est, ascensum uteri omnemque ejus commotionem, tum quoad totum, tum partes, vellicatione à vaporosa acredine sibi peculiariter inimica introduci via non modo

modo sensibili per vasa, sed etiam insensibili, aut per poros reclusa, quo de *Thom. Bartholin. Anatom. reform. lib. 1. cap. 28.*

§. 45. Ut autem res molestæ, quales vel foetidæ vel alio tetro odore imbutæ, hominem in maximum sanitatis discrimen interdum conjicere possunt: sic quoque suavissimo quæ odore pollent, omnes spiritus reficiunt, & tripudiantes quasi reddunt.

§. 46. Balsama inunctoria in cordis & cerebri affectibus quam celerem navant laborantibus operam; & quid illorum, particulis tam celerem & momentaneum ad partes interdum, diffitas transitum concedet, nisi pori. Atque per hos fit, ut omnium partium in corpore nostro unus sit consensus, conspiatio una, mutuaque tum voluptas tum dolor.

§. 47. Sed omnem jam opinor, operam ludi illis, qui in hisce omnibus prolatis non acquiescent, sed alia insatiabiles experimenta urgebunt.

Palmarium forsitan est, quod adversarii putant, quodque thesium nostrarum vim infringi & obtundi posse sperant, nempe cum vita nostra consistat in calido nativo, spiritibusque tum animalibus tum vitalibus regatur, illos in corpore undiquaque pervio contineri non posse, sed quàm ocysimè cum calido per poros dilapsuros, & mortem subsecuturam esse; insuper etiam hoc modo corpus pervium quasi injuriis externis exponi & ita mutationibus earum cotidie subjici.

§. 48. Verùm neque hæc ratio eam mihi necessitatem imponit, ut *πυλινodiacαν* canam. Libenter enim concedo, corpus nostrum quotidie magnam tum spirituum animalium, tum vitalium, jacturam incurrere, cæterum tamen facile eam quoque esse reparabilem. 2. cuivis parti inesse vim magneticam & attracticem, quæ spiritus fixos reddit, ne evolare possint. 3. non parum conferre perpetuum spirituum fluxum & motum, ne penetrent, quam si subsistant, 4. naturam nostram calido suo & spiritibus tanquam satellitibus stipatam vim externam interdum propellere, interdum ab illis victam succumbere. 5. non unam corporum & consequenter pororum esse dispositionem,

ficque pro raritate & densitate corporum, magis vel minus calidi spiritusque cotidie exspirari.

Auctoritem medicorum qui desiderat, ei instar omnium sit illud magni *Hippocratis*, qua affirmat 6. *Epid. sect. 6.* carnes attractrices ex ventre & extrinsecè sensus ipsos indicio esse, totum corpus ἐκπνοον καὶ εἰσπνοον esse. Auctor. l. de aliment. ait. ζύρροια μία ζύμπνοια μία καὶ ζυμπάθεα πᾶντα, quam sententiam *Galenus* explicat l. 1. de us. puls. nec non lib. de us. respirat. l. 1. meth. med. l. 1. & 3. de nat. fac. l. de rigore. lib. 2. de different. febr. & c.

§. 49. Hinc modò laudatus *Senex* certo quodam experimento probaturus, possitne mulier uterum gerere, vestibis eam probè muniri, per inferiora autem suffitum apponere jubet, infallibili inde argumento concludens, si odor ex infernis per corporis substantiam ad os usque pervenerit, eam sua carere culpa & aptam natam esse concipere v. aph. 69.

§. 50. Noverat siquidem uteri constitutionem sanam & integram hanc esse, quæ non minus atque reliquæ partes, porosa, coecisque illis dictis meatibus referta esset. Quo nomine durum & densum uterum emeritæ fœcunditatis signum veluti ab omni spe conceptionis dejicit, hocque fundamento doctarum pronubarum artem, cujus *Plato* in *Theateto* meminit, inniti, *Galenus* auctor est. Immo, quæ in tantâ sæpe molem & crassitiem extenderetur uterus in gravidis si poris pertusus non esset.

§. 51. Majoris certitudinis causa quæ de toto diximus, nunc partium *similiarium*, ex quibus utpote dissimilares construuntur, historia aperiet.

§. 52. *Cuticulam*, extremum corporis integumentum, porosam esse, indicant pili per eam protuberantes, & in ea efflorescentes, maximè circa alas, pubem, præcordia, caput, genas in mento viri: item insensibilis transpiratio, cui aliàs via præcluderetur. Non valde autem porosa est, ne nimius fieret effluxus vaporis, sanguinis, spirituum, caloris &c. cute tamen densior atque compactior, cæterum cutis poris ita tenaciter adnata, ut citra ejus offensionem tristemque sensum ab illa separari nequeat.

§. 53. *Cutis* quæ proxime huic substrata commune corporis emunctorium dicta, præprimis viis hisce gaudet.

Cum enim per hanc, quia foris sita, tanquam per januam, necessariorum fiat introitus exitusque, natura haud inconsultè ei de meatibus prospexit, per quos decurrerent, suumque iter conficerent. Hinc plurima nancisci foramina ὁμίως τοῖς κοοκί-
vois, ritu cribrorum dicitur, locoque fenestrarum adhibita à quodam Persarum rege, si fides habenda *Oribasio*.

§. 54. Hæc densior & rarior pro ratione temperamenti, loci, temporis, ætatis & sexus.

Et verisimile est cutem viventis multo rariorem esse, quam cadaveris, nisi ab arte denuò rara simulque diaphana reddatur. Quin si in densato & rigido corio æque observabiles pori sunt innumeri, quot existimandum in raro dein, cùm vivum adhuc animal est, licet varias ob causas oculorum aciei omnes se non sistant?

§. 55. *Membranis* poros tribui posse, earum perspicuitas & raritas docet, araneorum telis in textura, cum raræ simul sint & viscidæ à *Galeno* comparatæ, l. 5. de us. part. 11.

§. 56. Testatur id ipsum spirituum animalium in has influxus. Si enim spiritus animales in membranas quam latissimè diffundi, totique adeò membranæ ad sensum communicari debent, per quas vias quæso commodius illis communicabuntur, quam per poros, cùm meatus conspicui plane desint?

§. 57. Undè absque porulis hæ si essent, neque dilatari neque constringi possent. Ob horum enim laxitatem & constrictionem, ventriculum, vesicam, uterum &c. in ter quaterve majorem capacitatem distendi posse, nec tamen ruptionem pati, quin & arctissime cogi, satis in aprico est.

§. 58. Bibula corpora sunt, madore ob poros quibus sunt repleta, nunquam destitutæ, queis etiam concidentibus & attenuantibus vitro fragiliora, inque pulverem tenuissimum convertibilia, secundinarum rarefactarum ut & pellicularum interiorum galli gallinacei exemplo. In quantam autem assur-

gant molem humidum absorbentes, pleuriticorum & hydro-
picorum disiecta corpora evidenter ostendunt.

§. 59. Sanè membranas meatibus perforatas esse, omnes illi concedent, qui cutem membranam esse statuunt, idque tum ratione materiæ, tum actionis quibuscum reliquis earum speciebus convenit, & peripheriam totius ambit, vasa admittit, quibus mediantibus conservatur & sentit, extenditur & coarctatur ac tandem cujusvis partis excrementa suscipit. Quod si itaque cutis ut membrana densitate nulli ferè membranarum cedens meatibus innumeris referta est, quid ni subtilioribus rarioribusque multo plures inesse adserere licebit?

§. 60. Quæ causa proculdubio cur spiritus vini, vel alii tenuissimis membranis liquores alliniti confestim absorbeantur, indeque evidens subsequatur alteratio.

§. 61. Quapropter non obstat inferre: membranæ sunt densissimæ, & ad partium subjectarum calidum & humidum coërcendum datæ E. nulla porositas illis tribuenda est. Nam & denso & raro pori insunt, cum ipso assertore *Aristotele 4. meteor.* corpus nullum continuum sed contiguum sit, sicque Chemicorum demonstrationibus adhærendum, neque humores neque quod spiritus vocamus, talibus destituantur.

§. 62. De *carnium* poris res tanto minoris dubitationis existit, quanto substantia harum manifestè laxior est & mollis. Videtur enim caro ad spongiosorum accedere naturam, cum multum humoris succique nutritii, spongiæ instar imbibant, totiusque corporis augmentum, carniū moles suppleat, harumque nutritio augeatur, prout illarum inanitates seu pori sese habent.

§. 63. Quærentibus ergò, quid foramina sint vel carniū cavitates ex *Gal. 6. Epid. com. 2.* respondendum τὰ ἀραιώματα, laxitates earundem, in qua, velut in spongas, corpus rarum, molle, tenue, imbecille, sanguis veluti in cisternulas absumitur, illicoque temporis mora 1, de *Sem. XIII.* in multas partes dissolvitur, transmutatur, unitur & assimilatur. Quas ideò doctissimus *Foesius* inanitates vocat has; meat⁹ cæcos *Lindanus*, in quos

quos naturaliter effusus sanguis putredini obnoxius non est, fulcos *Zuvingerus*, Græci autem πόςγες.

§. 64. Hos in carne esse indicat sanguis, qui à nutritione partium refluus, per ejus porositates ad venas transsudat & ad cor vertitur, ut denuò ibidem perficiatur, quos ex recentioribus idcirco *Pecquetus* συστασιμώσεις, *elutriationes* nuncupat.

§. 65. Non obstant vasorum oscillationes seu anastomoses, quas dari pro transumendo sanguine ex arteriis non inficias imus, verum illo saltem crassiore & in motu concitatore comprehenso. Ad subtiliorem enim vehendum, transcolandum & cum cursu lento progreditur sufficere porositates carniū rectè respondet *Thom. Barth. anat. l. c. i.* Sententiæ subscribit *Walaus in epist. i. ad Barth. de motu chyli*, cum ait: *secundo videtur & sanguis ex arteriis per ipsam carnem ad venas redire posse, videmus enim secta vena, usq; dum mutetur color inflammationes detumescere, quod extra vasatus sanguis è carne trahatur.* Docent hoc præterea & confirmant sugillata quæ sunt, cum è livido ad pristinum colorem revertuntur.

§. 66. Nec minor est certitudo de glandularum poris, quarum utpote substantia à carne non discrepat, cœterum usus satis diversus. Nam ut hæc bibula sua substantia spongiæ instar nutrimentum excipiunt: sic illæ quoque corporis excreta per poros imbibunt. Ad cujus sententiæ robur haud leve momentum conferunt glandularum situs ad loca emunctoria, sub lingua, faucibus, axillis, pone aures, ad mammas, in inguinibus, aliàsque penè partes innumeras, quem usum ideo respiciens *Hipp. l. de glandulis* carnes glandularum ἀποσερίζειν τὴν πλεονεξίαν τῶν ἄλλων σώματων, rectè scripsit.

§. 67. *Venæ* quia sanguinem cum sero non ad partes nutriendas, ut veteres voluère, sed ab earundem nutritione refluxum, nec ita impetuosum, ut arteriæ, sed calore & spiritibus vitalibus nonnihil orbatum secum vehant; simplici, tenui & rarâ, cæterum quæ sanguinis transfluxum facilè impediret, tunica sunt contentæ.

§. 68. Hinc fit, ut frequentius quam arteriæ rumpantur,
tur,

tur, aperiantur, & sanguinem imprimis lymphæ dilutum transsudare permittant.

§. 69. Harum lentor intrinsecè earum superficiei adhærens, inconspicuos eos facit, quo derafo tamen & absumto foraminulentæ penitus deprehenduntur, adeò, ut non malè crediderit *διαπύδνωσις* affectum, sudoremque sanguineum inde oriri *Excellent. Dn. Præses, Scholæ partium p. 25.*

§. 70. Et vere earundem nutritionem per sanguinearum particularum in hæc foraminula appositionem fieri, judicat *Fernelius.*

§. 71. Quod si contigerit habitum earundem ultra solitum rarefieri, sanguini seroso easdem vias aptissimè pandunt.

§. 72. *Arteriarum* poros quod attinet, res nonnullis difficultatibus exposita esse videtur, cum hæ non solum sanguinem spirituosum sed etiam à cordis foco ferventem & ferocientem secum vehant, ut ita quod hic sanguis sua subtilitate, quæ ad aërem ferè accedit, non faceret, attamen vi & impetu suo viam per hos meatus moliretur.

§. 73. Verùm neque hæc ratio pororum in arteriis præsentiam tollit, cum spiritus vitalis non solo aëre, qui omne corpus facilè tranat, constet, sed sit sanguis aëreo corpore imprægnatus.

Et hic locum habere videtur illud *Sancti Sanctorii* contra quendam staticomasticem, *sect. 8. aphor. 15. de Med. stat.* cum ait: „Trico mentitur in omnes auctores, dicens spiritus esse aëre tenuiores. Nonne ex aëre & sanguine fiunt? nonne aër omne tranat corpus, spiritus vero vasis inclusi manent.

Nec *Erasistrati* opinio hîc ullum assensum meretur, qui in arteriis nil nisi aërem & spiritum contineri dixit. Ubi enim res ipsa loquitur, quid multò opus est testimonio.

§. 74. Quo minus autem hi spiritus fugam adornare & evanescere possent, simulque robur adesset in motu perpetuo, arteriæ tunicam densam, duram & valde crassam venarum tunicam secundum *Galenum* quintuplo, secundum *Herophilum* sextuplo crassiorem fuere sortitæ.

Cæterum ut in aliis rebus, sic etiam in arteriis usus pororum horum necessariam præsentiam monstrat, qui duplex est, ut 1. aëri aditus pateret ad ventilandum sanguinis arteriosi æstus. 2. fuligines per hos excernerentur. Unde *Galenus l. 6. de usu part. 10.* scribit: arteriæ sanguinem tenuissimum & vaporosum elabi sinunt, per quem *χεῖρνα* intelligit. Quod si universi generis venosi habitus nil nisi membranofus existit, unica conformatione quoad meatus & cavitates, à membranis differens an poris carere queat arteriarum iste habitus, haud quisquam aliter quàm adfirmare poterit.

§. 75. In nervis pro vehendis animalibus spiritibus poros adesse, pauci inventi sunt, qui negarunt. Quod etiam affirmat *Thom. Bartholinus*, cum *l. c. 3. c. 1.* omnes nervos præter opticum manifesta carere cavitate asserit, habere autem poros profiteatur, per quos subtiles spiritus permeent, ne detur impossibilis corporum penetratio. *Cornel. Hogelandus* duplices hos facit, majores & minores, per hos transire subtiliora corpora aërea; per illos autem minus subtilia: quamvis neutrum sensus discernat, nec duplices in cerebro spiritus dentur. Non auferunt interstitia illa *Bartholiniana* pororum præsentiam, filosofæ enim nervorum productiones omnes quomodo melius cohærent?

§. 76. Jam rerum series ad *partes osseas* & omnium solidissimas me ducit, quibus reliqua corporis nostri machina, tanquam firmo fundamento superstruitur. In his autem quo major, quam in cæteris partibus soliditas spectatur, eo minor de poris suspicio & fides.

§. 77. Verum quod ratio non assequitur, illud *αὐτοψία* accuratior facillime approbat.

§. 78. Cavernulas enim ossium continuitati interjectas esse, tam certum est, quam certum illa nutrimentum & augmentum capere. Unde *Jasolino* in hoc omnino subscribimus, statuenti ossium nutritionem fieri in eorundem porulis, in quos arteriæ desinunt sanguinem invehentes, & venæ reliquum evehentes, non obstante quod arteriarum in ossa insitionem negaverit *Platerus*.

Adrianus Spigelius Patavii observavit in grandi tibiæ ossis carie substantiam ejus ab arteriola pertusam fuisse. Quod forsitan & viderat jam ante *Aristoteles*, quando in solidum arterias definire dixit, cujus sententiæ album ob id quoque calculum adjecit *Thomas Bartholinus*.

§. 79. Hinc etiam ossium solidorum proxima materia nutriens statuitur sanguis crassus per poros intromissus, quod duplici ratione probatur: quia 1. fracta uniuntur callo ex reliquis alimentarii sanguinis generato. 2. sua in substantia abscessum pati possunt à superfluitatibus alimenti in poris putrescentibus.

§. 80. Jam quis dubitat asserto *Erasmi Bartholini* fidem addere, dicentis: Mercurium sua partium tenuitate, interiora ossium (ut quibus juratus hostis) perlustrasse, inque horum substantia repertum fuisse, cum tamen ille durissima metalla subeat, in quibus nulla tam laxa partium combinatio, quam in ossibus concipi potest. Cujus rei fidem etiam illa augent, quæ de fulmine supra diximus, quod ossium substantiam, illæsis aliis partibus, non tantum penetrasse, sed eadem etiam in pulverem redegissem deprehensum fuerit.

§. 81. Testantur pororum præsentiam in ipsis tum recentibus tum exsiccatis & perquam vetustis ossibus infinita punctulorum congeries, quæ fractæ in recentibus succo medullari turgent, in exsiccatis autem distinctos rivulos & sulcos manifestant, adeò ut mirari facile quis desinet, quæ à mercurii magnetæ allinito corrumpi, aq; fulminis sulphureo nitrosis atomis resolvi tam citò valuerint.

§. 82. Nec opus semper lynceos adhibere oculos ad diagnosis faciendam; sufficit superficialia quandoque ossium inspectio, ut vertebrarum, costarum, calvariæ &c.

§. 83. *Causa efficiens* pororum est vel *mediata* vel *immediata*.

§. 84. *Immediatam* facultatem esse diximus *πλαστικήν*, ut sunt carnifica, ossifica, membranifica &c. hæ enim pro cujusvis partis natura, quam constituunt, earundem particulas variè disponunt. Sic carnifica carnem multis porositatibus perviam fecit: ossifica

lifica verò particulas osseas multò arctius invicem committit & conglutinat. Estque hæc opinio satis antiqua, à *Galeno* proposita, in *lib. de facultatib. naturalib.* atque *commentario* illustrata à *Paulo Jouberto*, Medico Gallo celeberrimo.

§. 85. *Mediata* est anima, quæ facultate hacce in partium productione utitur. Illa etenim cum eorum quæ ad tuendam suam cum corpore unionem spectant, nihil omittat, sibi etiam de poris simul prospexit.

§. 86. Et hæc ea est, quam *Hippocrates l. de alim. cord. artic. in Epid.* passim sagacissimam, justissimam, artificiosissimam, providissimam & prudentissimam appellat: quam *Aristoteles* prudenti patrifamilias omnia rectè dispensanti comparat, quæ nihil in rei productione superfluum faciat, nec necessarium omitat, nihil transmutet, neque prius neq; posterius, quam usus postulat, aliquid producat, nihil frustra faciat, ita ut nullum sit in corpore membrum, quod non suam actionem, neque actio, quæ non suum instrumentum habeat: in qua *Galenus lib. 16. de usu part. c. 1.* justitiam distributivam maximè vigere docuit; & *Scaliger* præparationis auctorem appellat, quæ sibi & alteret totum, & partes disponat; *Sennertus* denique sapientem sui proprii templi architectam nominavit.

§. 87. Hæc, inquam, illa pororum etiam causa est, utpote quæ omnes partes corporis hisce tanquam necessariis meatibus, cum sine his neque agere neque benè agere potuisset, de salute veluti sua valdoperè sollicita abundanter instruxit.

§. 88. *Αἶαν δὲ ὀργανικῶς* ut cum *Aristotele* loquar *l. 2. de ort. & inter. c. 9. t. 53.* rerum densitatem & porositem quidam calori & frigori tribuunt, cum illa apta particularum collocatio, certis interjectis intervallis, majoris molis sit, quam ut solis elementaribus qualitatibus deferri possit, hisce verò rei natura tanquam instrumentis utatur, quæ idcirco sine superiore dirigente ad rerum productionem concurrere neutiquam valeant.

§. 89. Unde *Jul. Cas. Scaliger Exerc. 307. sect. 20.* rectè docet, quatuor illa elementa, nisi rectorem habeant, temere, & sine

“ modo metaque ulla & jactabunt & jactabuntur. Quid enim il-
 “ lud est, quod tantum terræ tantum commiscet cæterorum? at
 “ oportet in unoquoque motu esse unum & primum. Non autem
 “ illa sese movere ullum ad opus queunt, sed in compositis à for-
 “ ma excellentiore, in mistis imperfectis ab externo principio
 “ cientur ad mutuam connexionem. Neque est ut idem *l. 2. de*
 “ *Plantis* scribit, ut quis ad ignem confugiat. Si enim ignis tria
 “ elementa tanquam partes unit, quid erit quod uniat ipsum
 “ tribus?

§ 90. Non igitur caliditatem porositas principem aucto-
 rem asserendam esse statuo. Dantur enim densa valde calida,
 ut Gummi Thapsiæ, & Euphorbii, & frigida porosa, ut rubra san-
 tala Cicuta frigidissima & tamen rarissima. In genere fructuum
 mala frigida, & porosa nonnulla; cucurbita admodum frigida,
 admodum porosa, & tophus lapis porosus *Plinio* frigidus.

§ 91. Interim non nego, calorem corpora egregiè ad po-
 rositatem disponere, ita ut causæ instrumentalis nomen opti-
 mè demereatur, quandoquidem sine concursu calidi, ut nulla
 mixtio, ita neque rarefactio aut densatio existit, ut proinde
διπλῆς calorem corporis justè appellaveris.

§ 92. Quare effector pororum instrumentalis ex doctrina
Galen *5. aph. 69.* calor acris est judicatus. Et hinc bilioſi po-
 rosi, rari. Qui autem cute alba præditi sunt, ut phlegmatici
 obturatos habere poros apud eundem extat *1. Epid. com. 2.*

Sententiæ huic acclamat *Baconus de Verulamio sylv.*
 “ *sylv. p. m. 51.* cum ait, omnia densa corpora aliis plerisque
 “ frigidiora sunt, ut metalla, lapides, vitra, diutiusque calent,
 “ quæ molliora. *Magirus l. 3. c. 7. Physiol.* caliditatem, ut pluri-
 mum, quamvis non semper, raritatis auctorem esse, & *Scaliger*
exerc. 4. densationem & rarefactionem esse in genere motus se-
 cundum locum asserunt. Fieri enim ex partium dispositione
 sequique vel caloris vel frigoris vim.

§ 93. Huic causæ siccitatem quoque associat citatus *Scaliger*
 “ *exerc. 203.* In difformium verò partibus, *inquit ille*, mutua
 “ coherentia fit per humidum, quod in quibusdam est expressius

& notius, ut in lacrumis arborum: in aliis occultius ut in gum-
mi concretis, in nonnullis occultissimum ut in metallis. In
his omnibus densitatis auctor humiditas est. Itaque in lapide
ubi humor ille exhaustus aut exustus fuerit hiant partes, & fit
porosum corpus, ut pumex.

§. 94. *Siccitatem* itaque ad porositatem quoque corpo-
ribus inducendam plurimum facere inde colligimus: quatenus
nimirum ea partes humido suo, quo illæ ceu glutine conjun-
guntur privat atque spoliât.

*Quæsitus tamen an siccitas hæc sit comes caloris tantum & non
simul frigoris?* ei respondeo, utriusque. Ipsum enim frigus con-
currere huc quoque auctor est *Hippocrat. lib. de principibus.*

§. 95. *Finis* pororum est vel *intermedius* vel *summus*.

§. 96. *Intermedius* est, qui propter alium & summum
intenditur, ut nutritio propter sanitatem, estque valdè conspi-
cuus tum in *statu naturali* tum *præternaturali*.

§. 79. In *statu naturali* duplex potissimum est, *adequatus* &
inadequatus.

§. 98. *Adequatum* esse diximus in definitione alimenti
distributionem, excrementorum verò tertiæ coctionis excreti-
onem, de quibus singulis ordine jam agendum.

§. 99. *Alimenti distributio* ad nutritionem & augmenta-
tionem necessaria est.

§. 100. *Nutritionem* itaque quod concernit, sciendum,
omnia, quæ vivunt, necessario nutriri. Quia enim calor eo-
rundem natus multum quotidie substantiæ depascit, vel ut
Deusingerius loquitur, multum flammulæ vitali in pabulum cedit,
multum etiam per ἀδηνον διαπνοήν quotidie dissipatur, id omne
nutritione reparandum est.

§. 101. Unde tam diu nutrimur, quam diu vivimus. Quod
Philosophus l. de ort. & inter. i. t. 41. innuit, quando inquit: διὸ
τρέφεται μὴ ζῶον, ἕως ἂν σῴζεται καὶ φθίνη, αὐξεται δὲ ἕκ ἀεί.

§. 102. An autem necessarium nutritionis requisitum
sit, ut per poros fiat, disquirere ab instituto meo alienum non
erit.

§. 103. Illud autem venari me posse spero ex *Aristotele l. 1. de ort. & inter.* ubi inter alias etiam hæc conditio proponitur, ut non solum toti, sed etiam singulis particulis facta sit accessio magnitudinis. Et *l. c. t. 32. Φαίνεται δὲ ὅτι τὰ ἀυξανόμενα ὄντων μέ-
γ. & ἡυξήθη.*

§. 104. Si enim omnes particulas nutriri & augeri necessum est, per quas vias nutrimentum ad singulas perveniet nisi per poros?

§. 105. At prius confirmatur etiam auctoritate *Galen* *l. 12. de usu part. 1.* ubi more suo pinguendinem tanquam partem non agnoscit, quia non verè nutriatur, ut cæteræ partes, sed olei instar membranulis affundatur, harumque frigiditate concreascit.

Cardanus quoque in nutritione ossis duo miratur 1. quòd res adeo mollis penetret rem adeo duram. 2. quod tempore incrementi sic oportet, ut extendatur secundum singulas partes. Ex quibus colligere possumus, non quamcunq; ad extremam superficies appositionem hic intelligi, verum talem, quæ fiat alimenti ad singulas particulas appositione, earumq; nutritione.

§. 106. Nec aliud nos docent arteriæ & venæ, quas nutrimentum pro partibus vehentes & revehentes, non tantum extremæ partium superficiei positum inseri, sed in ipsam partem quoque substantiam abire, ibidemq; occultè (ut ita loquar) anastomosari pro comperto est.

§. 107. Id quod *Jasolino* quoque placuit, qui nutritionem per poros fieri statuit, in quos arteriæ desinunt invehentes & venæ revehentes. Sunt enim porositates arteriarum *terminus ultimus ad quem*: venarum verò *à quo* sanguis venit, & in quas assumitur adque cor amandatur.

§. 108. Similiter ipse *Galenus* venarum & arteriarum anastomoses mutuas passim agnoscit. In toto corpore mutua
“ est anastomosis inquit *l. 6. de usu part. c. 10.* atque oscillorum a-
“ pertio arteriis simul & venis, transumuntque ex sese pariter san-
“ guinem & spiritum per invisibiles quasdam atque angustas pla-
nè

ne vias. Quod etiam multis aliis in locis insinuat, cujus sententia etiamnum favent *Riolanus, Spigelius, Bartholinus & alii*.

§. 109. Illa igitur horum vasorum per interiorem partis substantiam divaricatio probat succum nutritium non tantum extremis partis superficiebus affundi, sed interiora quoque pervadere, & ita singulis particulis per poros conjungi & agglutinari.

§. 114. De unguium & capillorum nutritione forte dubium esse posset illis, qui cum *Galeno, Fernelio*, è partium viventium numero eos eximunt, cumq; *Spigelio* non nisi in longitudinem augeri censent. Verum cum neque his sui desint pori, non minus etiam crescant & augeantur, animi pendeo, num appositione hos augeri statuere debeam, cum & ipsam naturam fabricatricem in utero præsentem habeant, eodem cum reliquis alimento gaudere compluribus demonstrent.

§. 111. Ut autem jam nutrimentum quoquoeversum per poros diffundi constat: sic quomodo id fiat solidè docet *Deus. sing. th. 59. de sang. usu*. Sanguis, inquit, ad quascunque corporis partes delatus, vi spirituosæ suæ substantiæ, motusque ac coloris in minutissimos earundem porulos se insinuat, ac roris in modum quoquoeversum diffunditur, sicque sanguineum rorem imbibunt particulae corporis quævis, quæ vel molles immediate arteriolas suscipiunt, non minus, quam lignum aquam imbibit, ac pluviam extrinsecus incidente per totum madescit. Atque id ipsum est, quod dicit *Hipp. l. de alim.* Vim alimenti ad ossa usque pervenire, & ossium partes.

§. 112. Nec obstat, quod ex *Dominico Sala de alim. cap. 28.* allegat *Entius*, sanguinem non penetrare (visibili specie seu substantia illa, vel consistentia ac calore, quo per vasa distribuitur) in intima omnium partium, quia hoc sensus non concedit, præcipuè in ossibus, ligamentis, cartilaginibus, in aliquibus membranis, quæ in adultis nullis venis præditæ sunt, nec vestigium ullum sanguinis habent, cum potius sanguis in spirituosum vaporem dissolutus in intima omnium partium se insinuet,

nuet, adeo ut ossilagine Dea opus non sit, quæ sanguinem invisibili modo per poros transvehat.

§. 113. Nec mirandum tantoperè si alimentum, (sanguis arteriosus) per minutissimos porulos diffundi debet, illud spiritus in morem oculorum aciem subterfugere. Utique enim talis in alimento præparatio prævia requiritur, addocente iterum hoc *Deusingio tb. 117. de usu sanguin.* ut summè tenue & diffusivum reddatur id, quod nutrire partes debet, quo nempe in intimos partium porulos se insinuare queat.

§. 114. Quo etiam respexisse videtur *Cardanus libr. de mistis. p. m. 154.* cum, inquit: sed neque hoc modo propriè, verùm
 “ ut dixi, augmenti & nutritionis fermè eadem est ratio, imò &
 “ generationis, hæc enim fiunt ab anima: solius autem animæ opus est, eo modo posse attenuare tum unire ac transmutare.

§. 115. Nec audiendus est *Jul. Cæs. Scaliger exercit. 101. f. 15.* cum perperam adversus istum in hæc verba erumpit: quam verò
 “ huic loco admisces (Cardane) attenuationem, lancinare nolo,
 “ sed memineris neque ad alimentum admitti à Philosophis attenuationem. Tua tamen verba sunt hæc: solius autem animæ
 “ opus est, attenuare, tum unire & transmutare, quorum verborum ordinem qui sequatur in maximam incidet dubitationem.
 “ Neque attenuatio necessaria est ad accretionem. Notum siquidem est de alimento in partium substantiam abeunte, hæc intelligi debere.

§. 116. Humoris hujus attenuati & ex arteriis in partium substantiam jamjam effusi veteres, quos inter *Galenus & Avicenna*, passim sub nomine roris mentionem fecerunt, atque hoc non præter rationem factitatum esse cum *Deusingio tb. 92. & 93. diss. de usu sanguinis* iterum statuo, quatenus nempe ille ulterius, quam in arteriis calore attenuatus per partium substantiam quoquo versum in minutissimos poros, quo nullæ arteriæ pertingunt, sese insinuat, atque roris instar partes irrorat.

§. 117. Habitâ igitur alimenti distributione per poros sequitur ipsa *partis nutritio*, cujus processum triplici actione perfici veteres voluerunt, 1. *παραστροφή*, quando humor venarum extre-

tremitatibus excidens per poros distribuitur, & roris nomine dignatur. 2. *ωρεσφύρεαι* agglutinatione. 3. *ἐμοιώσει* assimilatione, quando humor similis efficitur substantiæ partium, atque in hanc convertitur quæ cambium dici solet, quia suam naturam cum parte cambit mutatque. Hanc dilucidius adhuc expressit *Excell. Dn. Job. Theodor. Schenck. Vir de re medica meritissimus lib. de humorib. c. 19.* Utrū verò, inquit ille, quæ nos assimilationem nominamus, nutritionis actus fiat alimento seu sanguine *δεγσθ* *διχην* partibus roris ad instar allabente, mox verò resoluta & *κατ'* *ἀτμὸν* sub vaporis specie partiū particularis intimis sese insinuante à quibus postea substantificè alteretur, demumq; illam similitudinem sanguis acquirat, quam imperiti quærunt in ipsis venis, ut loquitur *Hoffman. Instit. Medic. lib. 2. 123.* ex sententia pridem à *Galeno* prodita *l. 1. de semine. II. § 2. de facult. natural. 3.* si quid dicendum est, sine distinctione admitti non potest. Nisi enim conceperimus momentum illud alimenti quod excidit ex arteria, inque punctum carnis seu porum ejus se recipit, comparative roris & vaporis ad instar illud apparere proculdubio vanum & supervacaneum erit meditari velle, qua de re prolixè etiam agit *Job. Fernel. lib. 6. c. 5. univers. Medicin.* quando ut cæterarum partium sic venarum & arteriarum quoq; nutritionem fieri perhibet, cum quæ portio tunicis proximè assistit primum, commutata albescit, moxque tanquam ros in angusta foramina venæ aut arteriæ rapitur, quibus penitus apposita crassiorque facta annectitur tandemq; assimilatur.

§. 118. Quæ cum ita se habeant, mirum non erit Medicos in impedita nutritione horum meatuum refectionem præcipere, cum salvam horum constitutionem bona subsequatur nutritio.

§. 119. Quorum, quæ præstare hoc possunt, non postrema exercitium & frictiones audiunt. Hisce enim ait *Baconus de Verulamio Sylv. Sylvar. exper. 77.* plus spirituum & sanguinis ad partes retrahitur: alimentum in exteriora validius elicitur, pororum relaxatio, faciliorem spiritibus, sanguini & alimento

viā præbet, inutilis excrementitius humor in carne hærens digeritur & dissipatur, omnia assimilationis adjumenta.

Et hæc causa est, cur plerumque carnosī evadant qui exercitiis & frictionibus corpora exercent, uti patet in athleticis, remigibus, in equis depectendis.

§. 120. Quo *Leon. Fuchs. Instit. Med. l. 2. f. 3. c. 3.* etiam inclinatur, præcipiens, ut priusquam ad valentiores motus accedatur, corpus frictione prius calefiat, quo illud molle reddatur, excrementa attenuentur, & exigui meatus laxentur. Idem scilicet hoc est, quod *Hipp. καὶ ἰατρῶν l. 3. l. 36.* his verbis significare voluit: *dura frictione, corpus ligatur, molli verò solvitur.* Ligare enim *Hippocrati*, coactum reddere, quemadmodum solvere, molle & porosum reddere, atque laxare denotat,

§. 121. In quem finem non minor ad conciliandam corpori nutritionem ciborum delectus est habendus. Siquidem, utendum est aperientibus, laxantibus, quique faciles sunt coctionis: hi enim à fermento stomachali levi negotio ita attenuantur, ut in sanguinem à corde conversi facillimè poros intrare possint: illi verò meatuum claustra relaxando, sibi ad partes viam parant. Sic decoctum ex ossibus & nervis contusis admodum alimentare præbent jusculum & carnem jusculosam. *Anglis Scothskinck* miri alimenti est perhibente *Verulamio*.

Consimiliter *vitellus* melius nutrit quam albumen, lactiq; recens multo miram nutriendi vim & ad emaciationes curandas virtutem inesse pro explorato habemus. Ratio est, quia hæc in gradu ad chylum proxima sunt, etiam antequam in ventriculum descendunt.

Unde, ut iterum egregiè notat *Verulam. exper. 46.* fieri vix potest, ut cibus & panis in juscule tali aut potu sumptus in venas partesque extremas (poros intellige) tam tenuiter & facile abeat, quam hoc modo incorporatus, aut penè in chylum versus. Eadem forsan est ratio, cur *Hipp. aphor. 11. sect. 1.* statuerit: *εἰς τὰ πλεῖστα ποτὶ τὰ σπλῆν.* Quæ enim liquida sunt, distributioni aptiora sunt, ac per angustiora vasa expeditius fluunt, porosque seu spaciola nutriendarum partium citius subeunt.

Cæterum *Hipp.* hoc loco per potum, quodcunque potulentum alimentum, sive simpliciter sive participative tale, per cibum verò quodcunque solidius & crassius intelligit.

§. 122. *Adstringentia exsiccantia* igitur, & quæ difficilis coctionis nisi ritè corrigantur, in bonum alimentum neutiquam cedunt.

Quanquam enim interdum optimo alimenti spiritu (ut oriza) constant: quatenus tamen vel ob substantiæ duritiem à fermento ventriculi non debellari, & deinde distribui possunt; vel corpus nimium astringendo, meatus sibi ipsis præcludunt virtute hac merito defraudantur.

§. 123. Qui temperamento sanguineo gaudent, vel in gaudia & lætities effusi sunt, corpus obtinent carnosum & succi plenum: *melancholici* verò, & quibus non absimiles qui arduis sunt intenti, curis fluctuant, & animi ægritudine tenentur, corpus gracile & macilentum sortiuntur. Causa est, quia in illis modicus calor cum humiditate conjunctus corpus laxat, porosque aperit; unde facilis alimenti distributio, quæ in his verò minus accidit.

§. 124. *Cur tempore somni melius nutriamur quam vigiliarum*, duplex causa redditur. Quod 1. calor & spiritus alimentum in somno minus consumant. 2. somnus alimenti distributionem in partes promoveat. Calor enim tunc temporis concentratus, & ad interiora revocatus, tum nutrimentum attenuando distributioni aptum reddit, tum partium interiora, sub quibus alimentum recondi potest, pandit.

§. 125. *Tempore hyberno & regione frigida* plerumque corpora melius nutriuntur, quàm æstate & regione calida. Causa est, quia pori extus angusti nimiam διαφύεσιν impediunt, intus verò patuli, nutrimentum facile recipiunt.

Cur autem quorundam animalium, ut ursarum, hirundinum vita absque pabulo extrinsecus assumpto per totam hyemem foveatur & prorogetur, hoc ex peculiari quadam circulatione fieri autumat *Deuslingius, de nutrit. th. 29.* nempe quando pori cutis angusti sint, & aër ambiens obsistat fortè διαφύεσιν,

quod dissolutum est caloris efficacia ex parte denuo cum succis alimentum corpori præbentibus misceatur, ac denuò in poros partium se ingerens in corporis substantiam, convertatur.

§. 126. *Caro*, ex omnibus partibus facillimè nutritur & restauratur, quia præ reliquis multis porositatibus scatet, ossa autem ægerrimè quia solidissima. Quod intendisse legitur *Galen. cum lib. de arte parva. c. 55. & 11. m. m. i.* apertè profitetur, solidarum partium siccitatem, quales ex sanguineis & fibrosæ, nullo modo humectari posse.

§. 127. Omnes etiã *tenellæ partes* facilius nutriuntur, quàm adultæ, quia alimentum ob patentiores vias commodius ab his attrahitur, quam in illis.

§. 128. Sequitur *augmentatio* quæ omnibus animantibus valde necessaria est.

§. 129. Est enim anima, ut *Arist. l. de an. 2. c. 1. t. 6.* loquitur, *ἐντελέχεια ἡ πρώτη σώματος φυσικῆς, ζῶν ἔχοντος δυνάμει πλεονέκτου δὲ, ὃ ἂν ἢ ὀργανικόν*, ad organorum autem conformationem iustus & ad actiones edendas conveniens magnitudinis terminus requiritur, quem cum à generationis primordiis non possideant animantia, temporis tractu augmentationis beneficio tandem consequuntur, & per ipsam in molem ampliorem extenduntur.

§. 130. Cæterum *augmentatio* à nutritiōe non differt nisi quatenus plus materiæ alimentariæ in partium porulos ingeritur, quam absumentum est; in nutritiōe verò tantundem vel minus. Plus autem & minus non mutant speciem, notante *Deusing. disp. de nutr. lib. 21.* Si igitur in nutritiōe pori adesse debent, certè multo major eorum copia in augmentatione, ubi copiosior alimenti distributio est, requiritur, vel certè tamen & majores & patentiores ut sint, requiritur.

§. 131. Unde *Iul. Caf. Scaliger exerc. 282. f. 2.* partes solidas tam diu augmentum capessere perhibet, quam diu densari possint: densari autem, si recipere possunt partes peregrinas, quæ postea fiant propriæ. Nos addimus: recipere possunt partes peregrinas, quæ fiunt propriæ, si poris & cavitatibus sunt pertusæ,

in quas conjici possunt, & hoc est corpus porosum, humidum, non nimis durum, siccum & solidum, quod caloris vi distendi, & novos poros novo alimento identidem infarciendos suscipit. Si itaque subiectum solidius & compactius existat, quam ut tanta nutrimenti copia illud subire possit, quanta ad augmentationem sufficiens, tunc impediri eam debere Zabarella sententia est.

§. 132. *Augmentatio* autem fit in hunc modum: pars eo, ut diximus, modo nutrita continua caloris vitalis efficientia, quam diu & in quantum ea ductilis est, continuò agitur, ab invicem diducitur, atque in ampliorem molem distenditur, constitutis inter particulas identidem novis poris, qui vicissim identidem alimentario succo affluente implentur ac infarciuntur, quo ibidem ulterius cocto, ab excrementis repurgato, particulis apposito & agglutinato atque transmutato augetur corporea moles. Ac denuo identidem, tum ipsa moles aucta, tum augmentum quod accessit, consimili caloris efficientia, similiter secundum nimias particulas diducitur, novaque simili ratione, ut ante, fit accretio, & sic infinitis ferè repetitis vicibus, donec pars in justam magnitudinem excreverit, eamque durtiem & soliditatem & pertinacem cohaesionem nacta fuerit, ut diduci ab invicem ejus particulae amplius non possint.

§. 133. *Extensionem* partis haud aliter fieri putamus, quam si lignum vel spongia madefacta humore, repletis poris suis, in majus spatium distenditur. Premunt enim aquae molecule intus receptae solidi corporis particulas, haec itidem alias, usque dum ad extremam superficiem est perventum. Nec res alio accedente corpore, iis sed angustioribus, quam ejus natura fert, terminis contineri potest, quin ulterius suos limites proferat. Sic etiam in partium extensione, dum pars partem trudit, (adjuvante calore, auctore porositate) exterior superficies in omnes dimensiones ampliatur.

§. 134. *Terminus augmentationis* à plerisque trigessimus annus statuitur, post hunc enim ossa, ad quorum augmentum ceterae quoque partes incrementum sumunt, ita solidescunt, ut

amplius diduci nequeant. Pari modo, ut cartilagine tandem in ossa, (neque enim aliud sunt ossa in tenera ætate, nisi cartilagineum quoddam) eo, ut diximus modo, abeunt. Qua tamen ratione, quod jam siccum haud parumper evasit, ad 25. usque ætatis annum augeri possit, res explicatu difficilis est. Oportet sane, hoc cum fit, ut quod siccum quasi & induratum, denuò humefiat, extendique queat; vel dicendum, ossibus duris licet corporibus, nunquam cum vitam vivunt, deesse naturale humidum, quod à calore non secus atque à mallei percussione, & agitatione metallorum quorundam, ut ferri, argenti, auri, in omnes dimensiones extendi diduci que valeat.

§. 135. Notandum tamen cæteras per accidens tantum accretione privari, quatenus ossa earundem accretionis cursum impediunt, & sistunt. Quanquam enim multis porositatibus, in quibus alimentum recondi posset, scateant, nec eam soliditatem sint adeptæ, ut amplius dilatari queant: attamen cum illæ ossibus ceu fundamento superstruantur & connectantur, cessante horum accretione, illarum quoque augmentum tollitur. Manifestare nobis hoc voluit *Hippocr.* cum lib. *τῶν ὀστέων*: τὰ ὀστέα τῶ σώματι εὐστῶν, καὶ ὁρῶνται καὶ εἰδὼ παρέρχοντα profitetur. Quem in finem ossa omnibus subjici mens est *Philosophi 2. de partib. animal. 9.*

§. 136. Sola caro hisce legibus quasi exempta esse videtur, quæ determinatum ita non agnoscit augmentationis terminum. Videmus enim multos post annum 30. jam tum sublata augmentatione carnosos factos, multos etiam in ætate senili, qui adolescentes macilenti evaserant, in habitum athleticum postea degenerasse. Quippe sola caro spongiosa quadā mollietie præ aliis partibus prædita est. Cujus nutritio, prout iterum *Excellentissimus Dn. Præses Schol. part. c. 2. t. 3.* differit, augetur, prout illius inanitates, seu pori se habent. Et paulo post: Quærenda potius in his causa est, cur alii subito augeantur & corpulentiores evadant, alii minus, quidam post morbos, quidam citò diminuantur: nonnulli ex pane solo pinguescant: quidam à lautissimis quibuscunque nequaquam.

§. 137. Ex his modo dictis, quæstio haut illepida exorta, *cur, qui adolescent, plerumque macilenti, viri verò & senes carnosiores evadant?* causa est, quod in adolescentibus omne illud alimentum ad ossium cæterarumque partium incrementum impenditur, quod in viris pro carniū nutritione insumitur. Partes enim adolescentes cum multum nutrimenti ad augmentationē per poros imbibant, hoc pacto carnosas alias eo alimento, quod aliàs in earum usum cesserat, privant & defraudant. In illis verò, qui incrementum attigēre, cum partes paucis pro nutritione tantum alimento sint contentæ, omne illud quod reliquum est, in carniū augmentum impenditur. Vel dicendum: juvenum sanguinem acriorem & calidiorē citius dissipari, non ita eum qui jam deferbuit, justamque consistentiam nondum amisit.

§. 138. Non modicam sententiæ huic lucem afflat Hippocr. 1. aphor. 13. Γέροντες & Φορώτατα νησείην φέρουσι δὲ τερον οἱ καθεστηκότες, ἥκιστα μερῶν, πάντων ἢ μάλιστα παιδία τέτων δὲ αὐτέων ἅψαν τύχη αὐτῶν ἐαυτῶν προσημίτερα ἔοντα. Quibus nō absimilia, quæ sequenti 14. ab eodem proferuntur. Ταῦτα ἀνξάνοντα πλείστον ἔχον τὸ ἐμφύτον θερμόν πλείστης ἐν δέιται τροφῆς, εἰ ἢ μὴ, τὸ σῶμα ἀναλίσκει. Γέροντες ἢ ὀλίγον τὸ θερμόν εἶναι τὸ αἶμα ὀλίγων ὑπεκαυμάτων δέοντα.

§. 139. Causa est, quia adolescentium partes caloris vī diductæ, porosæ & bibulæ, multo largiore alimento, quam in adultis, sese inebriant, unde vasorum evacuatio & perpetuum cibi desiderium subsequitur. Crescunt verò ob materiam ductilem, sequacem, & ad suscipiendos novos poros idoneam. Et hoc est Hippocrati, qui crescunt plurimo egent alimento, senes verò paucis egent fomitibus.

§. 140. Restat alter pororum usus excrementorum sequens.

§. 141. Ea enim est humorum alimentariorum, sanguinis seu succi nutritivi in corpore nostro conditio, ut semper aliquid excrementitii, quodque in partium substantiam converti non potest, secum foveant, quod deinde in singulis coctionibus

nibus vi caloris, (qui ut *Aristoteles l. 3. de celo c. 8. t. 74. dicit: ποικιλον ὄντι τὸ συνκρίτον τὰ ὁμογενή, ἢ τὰ ἐτερογενή ἀλγεῖνον*) à bonis & alimentitiis humoribus separandum, & per certas atque ad id destinatas vias expurgandum sit.

§. 142. Cum igitur quælibet coctio suum peculiare excrementum & ductus, per quos evacuet, habeat, tunc quoque illa ultima alimenti elaboratio, quæ in partium poris fit, peculiare excrementum & vias, nempe poros, per quas excernit, sibi vendicat.

§. 143. Sanguis autem duplici potissimum excremento scatet, *siccò & humido*, quorum *prius* sordes; aqueum *posterius* appellare consuevimus, quæ formâ nunc corporea, nunc vaporosa secernuntur.

De *aqua*, sero communiter dicto, res satis clara est, quæ tùm publicæ tùm privatæ coctioni adstat, ea siquidem indigemus ad promovendam nutrimenti distributionem, cum sanguis corpus utpote pingue viscidum seu glutinosum, partium porulos tam promptè penetrare non posset, nisi sero dilueretur partesque lubricitarentur.

Quo nomine serum *Hippocr. ὄχημα τῆς τροφῆς*, alimenti vehiculum nominatur, quod ubi munere suo functum, in poris restagnans, tanquam inutile, maxima sui parte per os, nares, vesicam, perq; cutis spiracula excernitur. *Excrementitiorum* quæ verò qui dicuntur, quia calor noster multum quotidie digerit, multum in vapores & fuligines resolvitur, qui nisi corpore nostro, quod totum *ἐκπύρον καὶ εἰσπύρον* est, protinus exulare juberentur, ignem nostrum vitalem brevi opprimerent extinguereque.

§. 144. Ad horum igitur excretionem dati sunt pori non modò externi, sed interni: non solum superficiales, sed per totum corpus disseminati. Aliter enim putredo & suffocatio nullo modo evitari possent. His enim foraminulis apertis fit totius corporis perspiratio, quæ constat aëris intromissione fuliginosorum verò, quæ in singulis partibus colliguntur, excrementorum expulsionem,

§. 145. Argumento omnium ad instar *transpiratio* esse potest, quam tanti fecit *Sanct. Sanctorius*, ut hac sola corpus nostrum, majore sarcina, quam sensibilibus simul unitis, liberari crederet, tantamque excrementorum copiam per hanc unica die naturali, evacuari quantum per alvum 15. dierum cursu, asserere non dubitaret, sicque *aphor. 61. sect. 1.* spacio unius noctis 16. 3 lotii plus minusve: 4. coctorum excrementorum per alvum, 40. & ultra per occultam perspirationem evacuari solere, calculum subduceret, *Medicin. staticæ s. 1. apb. 60.*

§. 146. Sanè multum perspiratione insensibili quæ fit, per poros corporis, quod totum est perspirabile & cutem tanquam nassam circumpositam habet, evacuari, illi concipere haud erit difficile, qui cogitaverit, quantū ex parte qualibet per poros corporis, dum indumenta ipsa incalescunt, perpetua caloris nostri vitalis *εὐρυεία* dissipari atque discuti necesse sit.

§. 147. Dicam cum *Glissonio ex anat. Hepatis c. 39.* ingens est procul omni dubio hujusmodi evacuatio, potestque eadem, vel ex habitu, quem cum anima perpetuo exspiramus ulterius dignosci.

Nam si rem rectè putemus, altero ferè tanto amplius exspiramus, quàm inspiramus, spirituque aliquoties in speculum illiso, nubecula statim, roris instar, oboritur.

Atque ad aliarum partium exhalationem quod attinet, si calidioris pollicis interiorē partem prope argentum aut, stannum expolitum admoveris, halitus inde emigrans metallum illicò inficiet.

Cogitanti verò idem à reliquis omnibus corporis partibus idque singulis momentis fieri, haud multum profecto absonus videbitur *Sanctorii* calculus.

§. 148. Non negandum tamen, omnes istas exhalationes partes excrementitias non esse, sed simul etiam cum his multum caloris vitalis, multumque spirituum perire, atque in auras evanescere, quorum jactura deinde similium substitutione resarcienda sit. Nam si hoc non esset corpus nostrum nutritione non egeret, cū nihil effluxisset, quod in locum deper-

diti reponi deberet. Hoc autem fit, quando calor noster vitalis acris existit, aut partes minus glutinosæ, aut si contingat eum motu concitatore agitari, ut partes ipsas motu suo & agitatione atterat, corporis habitum dissolvat, atque ita per poros educat: qui deinde, ne partes solidas prorsus depopuletur ac consumat, illas indefinente nutritione reficere conatur.

§. 149. Neque existimamus cum *Glissonio*, omnes istas exhalationes esse calidum innatum seu spiritus in vapores conversos. Certè minima earundem pars spiritus sunt, sed fuligines terrestres, aquei, falsique vapores plurimi, quos ex partium porulis discuti necesse est. Cum enim natura nostra dulci gaudeat, quod nutritio sui juris facit, reliquum omne quod falsedinem sapit, vel per vesicam, vel poros eliminari debet.

Qua ratione autem serum se humoribus reliquis adjungat multumque de horum substantia in se imbibat, enucleatè exhibet *Historia seri sanguinis Dn. Præsidis aucta denuo, recognita & typis iterum expressa.*

§. 150. Quanta itaque pororum in hoc sit utilitas, vel ex eo perspicere licet, si consideremus, quanto & quali onere corpus nostrum per hos sublevetur, quantave ex hujus retentione, ob denegatas has vias, salutis nostræ calamitas accidere queat. Cujus quidem evacuationis rationem ulteriorem iniremus, nisi omnia de hac scitu digna in *Sancti Sanctiorii quondam Professoris Patavini Medicina statica* extare crederemus.

§. 151. Nobis scire hac vice sufficiat, transpirationem insensibilem pro diversa & varia pororum constitutione diversas quoque versare vices, modo inhiberi, modo confertim erumpe e.

§. 152. Quod enim effluvium hujus longè copiosissimum esse in pueris ad trutinam se comperisse dicat citatus *vir celeberrimus*, nulli alii causæ quam corpori eorum poroso & undiquaque permeabili ascribi potest, quod multum lactis nutrimentalis absorbens, serosum quod est ac redundans per poros cutis largiter extrudit.

§. 153. Sic poros claudere, obturare, atque ἀδελον διαπνοήν

πνοήν divertere possunt *animi anxietas, mœstitia, timor, victus crassus, viscidus & ad distribuendum ineptus. ocium, vigiliæ, qualitas aëris crassa & inquinamentis malignis infecta, regio frigida & sicca &c.* eosdem vero recludere, aperire & excretionem adjuvare valent hisce contraria.

§ 154. Fit quoque transpiratio hæc ἀδηλῶς δῆλῶς in exercitiis, frictionibus æstate calida & balneis &c. quando pori ita referantur, ut magna aquearum molecularum copia per hos confertim erumpat, quæ deinde vi frigoris exterioris compressæ simul & condensatæ cuti, ceu guttæ alembico adhærescunt, vocaturque ἰδρωσις sudatio, quæ si modica, tum ob porulorum aperturem, tum seri à sanguine separationem, ad nutritionem valde proficua judicatur, ut proinde tantum absit, exercitia moderata ad emaciationem corpori inducendam facere, ut potius, qui hisce indulgent, ad habitum carnosum & robustum sibi conciliandum, hoc ipso aliud tam salubre remedium non inveniant. Agitatione quippe hæc partium compages diducitur, abdita recluduntur, sanguis cum suo vehiculo ad exteriora rapitur, sudor provocatur, sicque copiose per poros excernitur. Optimus itaque corporis habitus magnus & carnosus tum Hippocrati tum Galeno γυμναστικός, athleticus nuncupatus fuit.

§ 155. Cæte m cur sudor à modico calore melius provocetur, quam intenso & sicco disquisitione non indignum est. Experimentiâ enim docemur manum tectam facilius sudorem emitte-
re, quam nudam igni impositam, & lagenas stanneas aqua fervente repletas mollius sudorem in lecto provocare, quam lateres argillaceos calefactos. Causa est, quod calor placidus mitius non ita violenter poros aperiat, quibus apertis sudor largius profluit: acris & siccus autem violenter expulsus non tam aperiat poros quam constringat, crassa una cum tenuibus adducens, quo minus blande ἐφιδρωσις sequatur.

§. 156. Eadem causa est, cur somnus magis sudorem creat, quam vigilia. Siquidem virtus caloris tunc temporis naturaliter ad interiora revocata, novas acquirens vires, sensim sen-

simque serosum quod est per poros emittit, non secus atque videmus res balneo roris aut mariæ concreditas plus humefieri, ac cum igni arenæ committuntur.

Frictiones quoq; sudorem allicere & excrementa serosa dissipare Hippocratis congruum oraculo est lib.3. καθ' ἰατρῆιον text. 26. exstans, corpus siquidem solvunt porosumque reddunt.

§. 157. *Inadequatus pororum usus est spirituum animalium pro sensu & motu distributio.* Ut enim spiritus animales partibus quoquo versum dispertiri possent, natura ubique infinitos mæandros & occultos transitus molita est.

Etenim cum sine influxu horum spirituum nullus partibus nec motus nec sensus insit, in singulis autem partis particulis sensus percipiatur: etiam hunc spiritum per poros ad omnes particulas diffundi, eisdemque associari consequitur.

§. 158. Nec quisquam sibi persuadeat, ibi tantum esse sensus dignotionem, ubi nervorum est insertio. Spiritus enim animales, ubi nervis, canalibus suis, exciderunt, undiquaq; dilabuntur, totiq; adeò parti sentiendi vim impertiunt. Ideoque quod *Hieron. Fabr. ab Aquapend. tract. de artificio muscutor. p. 116. de cute:* id nos de aliis partibus dicere non dubitamus: nempe vim sentiendi ceu lumen totam partem penetrare, atque collustrare, & quo etiam minima nervi fibrilla non adjacet aut pertingit, eo tamen nervi è dissito alterationem irradiationemque pervadere & transfundi, qua præsentè postea pars de objecto debitè dijudicet.

§. 159. Quomodo autem hoc fiat, docent *Leusippus, Democritus & alii*, quorum fit mentio apud *Arist. l. 1. de generat. & corrupti. c. 8. t. 56. τοῖσι μὲν ἐν δοκεῖ πάχειν ἕκαστον διατίνων πόρων εἰσιόντων τε ποιεῖν ἑκάτε καὶ κυριώτατε καὶ τέτυν τὸν τρόπον καὶ ὁρᾶν, καὶ ἀκθεῖν ἡμᾶς φασί; καὶ ταῖς ἄλλαις ἀιδήσεις ἀιδάμεσθαι πάσις.* Cum enim sentire sit actio, actio autem fiat per contactum, spaciola utique dari necessum est, per quæ agens κυριώτατον, spiritus animalis, ad suum patiens objectum moveatur ei que conjungatur.

§. 160. Benè quapropter *Francisc. Baconus de Verulamio Sylv. Sylv. ex. 694.* si alia, ait, suppeterent organa & qualificata „ perforationes transeuntibus spiritibus permeabiles, augeretur „ sensuum numerus.

§. 161. Quales perforationes seu poros, si dicere licet, qualificados cum omnes membrana, imprimis verò cutis obtineat, meritò illis sentiendi atque de objecto tangibili dijudicandi munus deferimus.

Eadem ratio motus quoque est, quem vis *νευραγωγική* à cerebro per nervos in organa illius, musculos, transfundit.

§. 162. In specie *cutis in vola manus*, ut jam pridem docuit *Galenus lib. de temperam. c. 9.* exquisita præprimis sentiendi facultate pollet, porulos ad id satis dispositos à natura obtinens, in quibus cum nunquam non spiritus animalis, vitali in consortium additus, præsens sit, hariolari non erit difficile, cur baculo manu in terram defixo, extemplo de qualitate objecti tactilis, facultas æstimatoria judicet. Confer huc quæ hujus gratia posteritati reliquit acutissimus *Cartesius libro singulari de homine*.

§. 163. Consimiliter reliqua quoque carnibus inducta cutis, quò tenuior & porosior se habet, eò exquisitius sentit, magna nimirum spirituum per easdem vias transmissorum copia turgens. Eadem causa est, cur in quibusdam partibus facile pruritus & titillationes excitentur, in aliis verò non.

§. 164. Quid mirum ergò homines agrestes durisque laboribus assuetos externas injurias, plagas velut, frigus, æstus immodicum melius &c. tolerare, nec de qualitatibus tactilibus tam promptum accuratumque judicium ferre solere ac molles. Gerunt cutem nimirum solidiorem & compactiorem, quam ut spiritus animales illam penetrare queant. Ut enim subtiliter nonminus quàm acutè philosophatur *Casalpinus*, sensus tactus in temperato, non verò in intemperato habitat.

§. 165. Callus ex labore parti obductus cum spiritibus animalibus omnem viam sua duritie interscpiat, eandem *ἀναισθητική* efficit.

§.166. Idem de tumoribus scirrhosis & omnis sensus expertibus sentire licet, quoties humor crassus & lentus inania partis alicujus spatiola subiens, facile viam spiritui animali transeunti, à quo vis omnis sentiendi proficiscitur, gummi ad instar opplet, vel si mora diuturniore tenuis qui est, terream acquirit consistentiam, assumtis nimirum & discussis aqueis.

§.167. Cæterum cum non in omnibus partibus, ubi pori sunt, dictorum spirituum distributio fiat, evenit, ut hujus usus poris minus adæquatus dicatur.

§.168. *Præternaturalis pororum usus* in morbis conspicitur, estque duplex potissimum, I ut respirationi sufflamine injecto, excrementa fuliginosa per hos excluderentur, ut fit in apoplecticis & hystericis, qui cum alias absque respiratione, ne quidem per horulæ quadrantem sine suffocationis periculo viverent, sola transpiratione tamen per poros sibi salutem aliquandiu quærunt.

Cujus beneficio quoque urinatores frui conjicit *Thom. Barthol. lib. 2. c. 10. Anatom.* Qui ut *Manilius*

— norunt animam servare sub undis
scrutarique fretum, si quid marcescit in undis
adductum quoties non auferat anchora funem.

Sic cujusdam Colani urinatoris in Sicilia meminit *Cardanus lib. 11. de subtilit.* qui ternis atque quaternis horis sub aqua latitabat. Quod idem de Ægyptiis quoque scribitur, illos esse urinatores perfectissimos & urinando deprædari.

§.169. II. ut medicamentis & causæ morbificæ transitus per hos concederetur. Frequenter enim fit in morbis, præprimis febribus acutis ac malignis, ut *μίασμα* ejusmodi transpiratione aut per sudores criticos vel à natura vel medico naturæ succurrente, per poros educatur.

§.170. Unde cum *Αποφύγις* sine apertione pororum frustra tentaretur, diaphoretica simul humores aperiendi, incendi, attenuandi, atque in peripheriam corporis illos secum deferendi vim habere necessum erit. Humoribus siquidem illa deberur actu fluidis iisque aqueis, qui quò promptius expellan-

Iantur, corpora prius *εὐρα ποιεῖν*, sapienter imperat *Hippocrates*.

§. 171. *Diaphoreticorum* usus certè maximus est, in morbis venenatis & contagiosis, ubi contagium, quod spirituosum & subtilis quædam materia est, quæquæ versum corpori communicatum, non humores modo corrumpit, sed ipsam quoque vitalem munitiam adeundo, spiritus figendo, vires cordis opprimendo & si fieri potest suffocando, nihil intactum relinquit, quod non istis suis inquinamentis repleat. Adhibere ergò ea hic expedit, quæ ab ejus insultibus cor una & sanguinem liberant, suntque præprimis volatilia salia balsamica à centro ad ambitum venenatam materiam pellentia.

§. 172. Non minor ductuum horum in *apoplecticis* & *syncopticis* usus est, ubi virtus medicamenti assumpti calore ventriculi excitata, per poros recto tramite & uno quasi momento ad partem affectam appellit, spiritusque sopitos excitat; quorum aliàs spem quævis cunctatio remedii frustrari potest.

Idem esto de *topicorum*, ad eadem profligenda symptomata usu, judicium. Quicquid enim minima pars habet, hoc maximæ confert & vice versa, *Hippocrat. lib. de loc. de homine*.

§. 173. In quem finem plebeis pariter atque divitibus in usu est, cutem unguentis, emolastris, balsamis, aquis apoplecticis & omnis generis analepticis illinire; sicq; evacuandi etiam datur necessitas, mercurialibus aliisque catharticis medicamentis.

§. 174. Sic quidam acidulis utentes habitum plethoricum solvunt, idque nemine animadvertente; quum superfluum quod est, per poros insensibiles excutiant.

§. 175. *Summus seu ultimus pororum finis est sanitas*, quippe quæ sine salva horum meatuum constitutione conservari nequit.

§. 176. Hæc cum medici auxilio carere vix possit, ceu alterationibus perpetuis obnoxia: incassum laborarem, si quæ de porositate corporis humani *Γεωγητος* adduxi, fini huic, qui medicinam sector, non accommodarem.

§. 177. In eo enim omnes occupati sunt artifices, ut omnia fini suo adaptent, ex quocunque etiam rerum fonte petantur.

§.178. Interea opellæ meæ sat hac in palæstra conscius, ea ὡς ἐν σωόψῃ saltem adducam, ex quibus utilitas pororum pro feliciter facienda medicina, & fine summo potiundo peti debeat.

§.179. Ad curandum autem & sanum conservandum corpus, tria ob oculos posita medicus ut habeat, est necesse, suntque Διάγνωσις, πρόγνωσις, & θεραπεία.

§.180. *Diagnosis* circa ea versatur, ut præsens sanitatis & morbi status per sua signa dignoscatur, desumiturque 1. à specie adfectûs in statu præternaturali, quemadmodum in statu secundum naturam, à differentiis sanitatis totius & partium. 2. à parte adfecta seu subjecto. 3. causis. 4. similitudine.

§.181. Innotescit species seu idea ex essentialiter inherenti-bus, & quæ hæc consequuntur, post essentialibus nuncupatis.

§.182. Si v.g. in cute corporis nulla ad tactum asperitas persentitur, tumores vel pustulæ non apparent, rugæ squa-lor & ariditas absunt, omnium maxime autem transpiratio naturaliter se habet, sicq; consuetæ, loco & tempore sudationes non cessant, tunc bona ac integra pororum denotatur constitutio.

§.183. Contraria adsunt in statu præternaturali pororum, cum eorum qui antea aderant, nullum datur vestigium, vel laxiores vel strictiores, vel repleti sordibus sunt, cessant sudor & transpiratio &c.

§.184. Simile observatur in asthmate, difficili respiratio-ne, ἀνακαθάρσις inhibita & impedita, oppletis iisdem viis in pul-mone, aut constrictis & subsidentibus, veluti in metallurgis, quo-rum pulmonum parenchyma à vaporibus metallicis aridum at-tenuatum & exsuccum plerumque deprehenditur, qua de *Para-celsus lib. singulari*, von der Bergsucht. vel relaxatis & nimium ad-mittentibus, ut in catarrhis suffocativis, sputo copioso, humore vitioso, ἀδρόως confluyente & exitum sibi quærente materia. In ἐνχυμώσι, cute cruenta, lividâ, in ictero utroq; poris membrana-rum repletis sanguine, bile. In χλαρώσι, λευκοφλεγματία, va-riolis, morbillis.

§.185. *Pars adfecta* seu *subjectum* benè se habere docet, si tepe-

si teporem suum servat naturalem, rationabile enim est, sensui-
que satis evidens, humidam admodum patentiores, siccam stri-
ctiores reddere poros; frigidam penitus occludere, calidam eos-
dem tabefacere. Sic à febrili calore intenso cutis redditur squa-
lida, arida fit lingua. In hydropicis hepatis parenchyma ita
indurescit, ut exuto omni colore sanguineo, album, solidum &
compactum conspiciatur.

§. 186. In *prava conformatione* partium pori situm suum
mutant, & hinc infelix nutritio, augmentum partium inæquale,
tum uni quod decedit, alteri adfluit; tale suggerunt signum ossa
fracta & luxata, muscoli distenti & dislocati.

§. 187. In *magnitudine aucta* necesse est augeri, quemad-
modum in diminuta fatiscere pororum actionem, prius in tu-
moribus & inflammationibus partium, posterius in gracilitate,
atrophia & phthisi obvium fit.

§. 188. *Erosa parte* eroduntur pori, ut in ulceribus, discis-
sa, ut in vulneribus, motus sequitur impotentia, partes suppu-
rantur, & quæ exsanguis sunt, cicatricem contrahunt.

§. 189. Poris insuper benè vel malè affectis, non minus
atque carnibus ossibusque quibus insunt, *dolor & voluptas* ad-
stat. Repleti ultra modum subito & cum impetu ut in illos
agente objecto tangibili, impense dolent, & nunc gravari, nunc
distendi, pungi, divelli se testantur. Sic in febrium accessioni-
bus spontanea adest lassitudo; in variolis & morbillis dolor
acicularum adinstar modò dorsum, modò utrosque artus oc-
cupans; in partibus erosis & vulnerati dolor & voluptas al-
ternando sese exercent.

Elegans est historia in rem præsentem quadrans, quam re-
citat *Galenus 1. de sanit. tuenda. 12.* Ego puello quodam totam
diem irato ploranteque ac immodicè inordinateque jactante,
nutrice ipsa omnis consilii inope, deprehendi quod offendit:
quippe ut neque papilla in os immissa, neque à nutrice prola-
tus, si fortè mejere aut alvum exonerare vellet, lenitus est, sed
nec cum ulnarum agitatione commoveri est cœptus; adverti
autem, tum lectum, tum involucra, tum vestes ipsas sordidiores,

- 99 præterea puellum ipsum immundum, atque illotum lavare de-
 99 tergereque jussi, tum lectulum mutare, ac vestem omnem ter-
 99 sam mundamque præbere. Quibus peractis protinus ab im-
 99 modico motu quievit, illico dormivit, non suavissimum modò
 99 verum etiam longissimum somnum.

§. 190. *In actionibus vitalibus & animalibus* vitiosa sese ex-
 hibet nutritio, anxietas & jactitatio totius & partium rigor,
 horror, pandiculatio, calor, frigus, alternis inter se decertant
 vicibus.

§. 191. *Retenta* ut sordes, illudque cutis vitium, quod
 dracunculos appellant; *excreta*, ut sudores, lacrymæ, mucus
 narium, transudationes sanguinæ &c. ut partium ita & po-
 rorum affectorum dabunt notitiam.

§. 192. *Coloris varietas* in cute ad poros relata, humorum
 quos tum attraxerunt, continent, distribuuntq; indices sunt,
 veluti bilis flavæ in ictero flavo, nigræ in nigro, seri & aquæ in
 leucophlegmatia, in carnis contusionibus sanguis. *Fætor* satis
 eminens sub alis & plantis pedum in his qui temperamenti
 calidi & humidi sunt. Idem à propinatis medicamentis
 ut spiritu C. C. fuliginis accidit. Odor suavis ab ambratis &
 moschatinis in unctis vel assumtis.

§. 193. Pertinent huc maculæ omnis generis, ex quibus
 etiam sunt, quæ in cute eorum ab incubo oppressorum, in bra-
 chiis femoribusque, observantur, vulgus *Aspenspecte* appellat.
 Uno verbo: in constitutione præternaturali *facies cadaverosa*
Hippocratis i. prognosticòv eleganter ab eodem expressa.

§. 194. *Causæ* poros alterantes suis signis propriis digno-
 scuntur, qui vel *humores* vel *vapores*, vel *res solida*, intus geni-
 tæ vel exterius immissæ.

§. 195. *Humores* sunt vel *alimentales*, qui si *calidi & tennes*
 multum, poros distendunt, unde *πλεονεξία*: si *calidi, sicci, salsi*
simul & acres, corpus rarum macilentum cacochymicum fa-
 ciunt. *Frigidi & humidi* cum lentore transpirationi obsunt,
 & si abundant, œdematum autores. *Frigidi sicci* contrahunt car-
 nes, poris nihil vel parum communicant, ex quo mania & febres.

§. 196. *Excrementi* tam *naturales* quam *praternaturales*, ex *colore*, *sapore* & *motu* diagnosin suam mutuuntur, cum quibus, si *causæ* à quibus generantur & conservantur, conferantur, facillimè quid partes adfectæ, quid poros adficiat, patere poterit.

Examariæ sudoris, ut scribit *Galenus l. 4. de sanitat. tuenda*. bilis præsentia innotescit, quæ luteo inficit colore, inflammationes erysipelatodes excitat, simulque acrimonia sua sensum tactus irritat, De *Salsapituita* testatur ejus abundantia in corpore, sudor, lotium, saliviva falsa excernuntur. Præcessit victus similis, corpus est calidum, humorum dulcedinem exsuperantia caloris in falsum mutans. Idem de *acida* sentientium. Comperimur adeò acidos sudare sudores hypochondriacos quandoque, ut acerrimi aceti instar odorem præ se ferant. *Maligni* putrefactione, viriumque vitalium langvore in solito, se manifestant; maculis rubris, nigris lividis corpus hinc inde est infectum.

§. 197. *Vapores* & flatns ex materiebus prægressis, item alimentis & medicamentis proficiscuntur, nunquam tamen absq; debilitate caloris oriuntur. Cum jam autem facti sunt, à calore forti quoq; agitari & exasperari eos constat, tantoque deterioris indolis esse hi perhibentur, quanto tota peccant substantiâ.

§. 198. Tales in poris reperiri tumorum renitentia & depressio arguunt. Cum variolæ aut hydatides acu punguntur, eum saltu spiritus profilit. Idem hoc formicationes brachiorum & tibiarum in hypochondriacis attestantur.

§. 199. Ex *naturalibus* & *nonnaturalibus* tum laudabilis tum vitiosa pororum agnosci poterit dispositio.

§. 200. *Prioris generis* sunt *temperamentum*, *ætas*, *sexus*, *consuetudo*, *hereditaria dispositio*; his enim ut optimè sanum ab non exacto: ita insalubre à penitus morbofo dignoscitur. Porosior est puer sene, calidus frigido, vir muliere, otio moderato conservantur pori, labore nimio exhauriuntur. Macilentis à parentibus nati, gracilitatem suam his quoque debent.

§. 201. Ex *posteriorum classe* sunt, *air*, *cibus*, *potus*, *medicamenta*

medicamenta intus & extra adhibita, balnea, venena, motus & quies, vigilia & somnus, excreta & retenta, animi affectus.

§. 202. Similia enim ut subjectum, ita & quod subjecto inest, poros puta, conservandi & corrumpendi vim habent.

§. 203. Ita aër frigidus constipat poros, calidus aperit; humidus laxat & replet, siccus absumit & deplet.

§. 204. *Cibus* omnis à temperato deficiens aut extenuat aut replet. *Prius* præstant carnes animalium vel nimis recentes vel veteres, quibus si acciderit qualitatis exsuperantia aliqua, tum ex primis tum secundis, tunc evidentior apparebit diagnosi, tantoque magis, quo una administrandi ordo fuerit posthabitus.

§. 205. *Potus* eadem est ratio, calefaciens fortiter resolvit & attenuat, ut vini Cretici, Hispanici: infrigidant vina rubra, incrassant dulcia, ὀλιγόφορα citò penetrant.

Experimento, nobis sunt potatores qui pro ratione potus nunc magis, nunc minus temulentos, lassos & infirmos, à facta crapula se sentiunt.

§. 206. *Medicamenta & venena* quomodo constipent vel laxent & protinus auferant poros, ὑδατωρῆ, στεγνωτικά ἀποκρυστικά, ἀντισπαστικά, καθαρτικά, μαλακτικά, ἐμπλαστικά πυωτικά, ῥυπῆκα ἐχαρατωρικά, καυστικά & σηπτικά assumpta vel exterius partibus immissa satis superque attestantur. Ad horum siquidem usum alteratio in poris clarè persentitur.

§. 207. *Quies* moderata quid præstet motusque tempestivè institutus, suprà exposuimus.

Immoderata vim expultricem debilitat pororum, quo minus distribuat & expellat quod continet. *Motus* vehemens sudorem fortiter provocat & insimul bonum cum malo ad poros advocat, quin & quod adduxit, absumendo, strenuè exsiccat, hinc lassitudinis ea species quæ τενώδης, *tensiva* Galeno appellatur.

§. 208. *Vigilia & somnus* ἀμετροι easdem cum præcedentibus dispositiones poris inducunt.

§. 209. De excrementorum & retentorum incommodis actum jam est antea.

§. 210. *Ve-*

§. 210. *Venus immodica* tonum pororum immutat, & humidum protinus expellit, ad motus etiam *impotentiam*, *vigilias* & *cruditates* invitat. Unde vel calvi vel podagrici vel scabiosi plerumque Bellonæ hujus milites sunt.

§. 211. *Animi motus*, ut *cura*, sanguinem & spiritus à centro ad circumferentiam leviter perducunt si moderati sunt, modum verò excedentes, sanguinem incrassant, vel dissipant, unde moerore afflictis flaccidæ sunt carnes, iracundis firmæ; lætitiâ affectis succulentæ, bene coloratæ, ad *ἰσχυρίων* perducentes.

§. 212. A simili denique pororum proba vel mala dispositio, tum secundum ideam tum magnitudinem &c. optimè desumi poterit, si sanus cum ægro, pars cum parte, ægra cum simili ægra conferatur. Quem locum etiam signorum tanti fecit *Hippocrates*, ut præcipuum & principalem ceu genus speciei prætulit, quod videre est *libro cum primis de iis quæ in medicina fiunt*.

§. 213. Proinde ut rectum inde est sui obliqui: ita obliquum cum simili collatum eo evidentius, in quonam ratio differentiæ sita sit, ostendit.

§. 214. *Prognosis* sequitur, quæ futurum pororum statum prædicat, ex iisdem fontibus desumpta, estque circa *tria* potissimum occupata, affectus *salutem* & *mortem*. 2. *longitudinem* & *brevitatem* ejus. 3. *modum eventus*.

§. 215. Hac de audienda est sententia *Galen* 1. *acutor. com.* 3. cum scribit: curationem propter se, dignotionem autem & prænotationem propter curationem exerceri.

§. 216. Nec curatrici parti medicinæ magis est ulla tam propinqua, ipsâ hâc prognosi, eodem iterum hoc asserente *lib. de constitut. artis. c. 12.*

§. 217. Nemo igitur, ut benè scribit *Julius Caesar Claudinus tractat. de ingress. ad infirmos*, tam crassæ erit Minervæ, qui ad rectam medicamentorum indicationem descendat, nisi prius cognoverit an morbus curationem admittat.

§. 218. Ratione generis, optima ad salutem & sanitatem.

conferens pororum in partibus dispositio, quæ naturali respondet.

§. 219. Quo igitur in defectu aut excessu major eorum recessus à statu naturali, eo pejus de se dabunt iudicium.

§. 220. *Deterior strictura* eorundem apertione & relaxatione, nihil enim tum attrahi, tum expelli potest unde *σφοδρεια* putridarum febrium, sphaceli gangrænæ ac tabis nuncius est. Sic à balneis aluminosis febres tum putres tum imputres adnotavit *Galenus*.

§. 221. Ea pororum laxitas quæ continuò recipit & expellit, manifestè debilitat, & hinc omnes sudores, exceptis criticis, nimii continuique in morbis mali, vires enim dejiciunt & calorem extinguunt. Deteriores sunt sudores syncoptici

§. 222. *Ratione subjecti*. Totius corporis constipatio, ut in marasmo senili, habetur pro incurabili.

§. 223. Quò ad actionem suam exserendam pars aliqua plus poris utitur, eò gravior laborat, cum vel depravatam vel vitiosam se sentit. Hinc pulmones ad aërem transmittendum & chylum diducendum, omnium frequentissimè & periculosissimè laborant in empyemate, pleuritide, peripneumonia, destillationibus & humorum congestionibus.

§. 224. Celerius mors pertimescenda poris ad spiritum vehendum, quam alimentum deducendum ordinatis, unde apoplectici, syncoptici & qui derepentè muti fiunt, ægrè curabiles.

§. 225. *Partes exangues*, seu spermaticæ vocatæ, semel induratæ vix emolliiri possunt. Carnosæ aut sanguineæ & refici & redintegrari valent. Utrumque vulnera & ulcera partium talium confirmant.

§. 226. *Morbi pororum in pueris & mulieribus* felicius curantur, quam qui virorum sunt & senum. In illis enim cum caloris moderatione & multitudine humidi primogenii copia regnat, habitus mollior est & succulentior: in his autè vel acrior calor ad siccitatem perducens, vel frigus & alimenti inopia, calidum

lidum innatum sensum destruentem, tonumque partium infirmantes. Hinc viri à motu nimio magis læduntur, à quiete longiore senes plus redduntur invalidi; recens natorum ossa, citius restituntur atque cum senes hoc attigerit.

§. 227. Cæterum tamen plenitudo corporis in sanis lubrica est, athletarum exemplo 1. *aph. 3. Graciles* corpus magis perspirabile habentes, valetudinariam vitam tam crebrò non agunt, nisi errorem in diætâ aliquem commiserint.

§. 228. *Partes* quò magis *robustæ*, eò robustiores quoque meatus hos habent, injuriisque externis fortiter resistunt.

§. 229. *Exteriores* partes præ internis, ut magis sunt porosæ, ita magis laborant. Gravius frigida & sicca, mitius calida & humida.

§. 230. Vetularum venter & facies nescit mentiri deformitatem suam, quam ex constrictione & arefactione pororum contraxit.

§. 231. *Partes* quò magis defluxionibus tentantur, eò magis debilitantur, quod videmus fieri in erysipelate, arthritide utraque, ophthalmia, catarrhis &c.

Hinc licet symptoma hoc mitigari queat, funditus tamen everti nunquam poterit, unde partium harum *ακινησία*, tophi, calli & ejus generis morbi alii.

§. 232. *Ratione causæ*, à causa externa alterante facilius speranda sanatio quam corrumpente, ut sunt aër pestilens, malignus, venena & morsus ferarum venenatarum & rabiosarum. Ab humoribus alibilius spes esse dicitur major; ab excrementitiis periculo non vacat, præsertim si firmati in aliqua parte fuerint. Tenuis citius abiguntur, crassi diutius hærent.

§. 233. Qui putrescentes simul ipsas partes putre faciunt, erodendo, absumendo, hi omnium pessimi sunt, qualis bilis adusta, æruginosa, falsa.

§. 234. Ab acidis humoribus & salis dolores excitantur contumaces, qui recidivam faciunt.

§. 235. *Vapores* si calidi & acres fuerint pruritus inducunt.

cunt: si aquei, magis illas emolliunt, si sicci convellunt & extendunt, undè dolores tensivi, convulsivi, ut in epilepticis.

§. 236. Narcoticâ vi imprægnati, rigidum corpus faciunt, ut in catoche & cum discuti nequeunt, dolores in membranosis partibus, pungitivos & tensivos inducunt, vel etiam lethales prope sopores faciunt.

§. 237. *Longis & brevibus* temporum articulis, sanatio eorundem est subjecta. Quò materia, quæ eos obstruit, facilioris est resolutionis, eo brevior morbi solutio. Secus, ubi crassis infarcti spectantur humoribus.

§. 238. *Externarum* partium pori malè adfecti, brevius emendari, quam *internarum* queunt. Ad illas enim medicamentorum virtus integra pervenire potest.

§. 239. Quamdiu ulcera pulmonis curæ subjiciuntur, item scirrhi epatis & lienis ipsaque imbecillitas ventriculi, satis est in aprico.

§. 240. Ulcera vulnera & rupturæ in externis citius coeunt & coalescunt.

§. 241. Quo magis partes ortui vicinæ eò celerius perficiuntur. Ossa infantium breviori tempore ferruminantur, quàm adultorum & senum.

§. 242. Suspendunt curationem graviora quæ his accidunt symptomata, cumq; aliis morbis copulantur v.g. scabie, inflammatione, dolore &c.

§. 243. Ossæ & cartilagineæ partes in senibus ante 40. diem non occalescunt. Siccitas enim pororum nimia hoc impedit. Calida multa callum absumunt, dum alimentum discutiunt.

§. 244. Quò tamen magis sensui expositæ sunt, ita ut ab arte naturæ defectus refarciri queat, eo brevior speranda curatio.

§. 245. *Modum* eventus ad salutem usus eorundem, ad pristinum revertentes statum patefaciunt; prætereà si cum sanis similibus conferuntur, abest symptomatum graviorum concursus.

§. 246. Si corpus lassitudine pressum nunc agile iterum

rum & transpirabile penitus evasit, nullus adest pruritus, sudor redit, liberior respiratio ducitur, color vividus est, excreta naturalem observant consistentiam.

§. 247. *Ad mortem lentè fit mutatio in marasmo senili & phthifica extenuatione colliquatione carnum, gangrænæ & sphaceli accessione si materia, quæ per poros expelli debet, alias captat vias, vomitum, fluxum alvi, hydropem &c. excitat. Iuvantia sine fructu abeunt.*

§. 248. *Subitò à poris obstructis aut resolutis moriuntur, apoplectici, catarrho suffocativo, superveniente syncope, functionemque tam principum quàm minus principum prostratione & ablatione subitanea.*

§. 249. *Θεράπεια seu curatio, quam dixi per se à medico expeti, nititur suis indicationibus & scopis, teste Gal. 2. m. m. 7. & 8. κ. τ. 2. tum materia seu instrumentis, triplicis generis, chirurgicis, pharmaceuticis, & diureticis, præeuntibus nobis & præcipientibus hoc Hippocr. de rat. vict. in acut. 6. Gal. l. c. artis medicinalis. Avicenna. 4. 1. c. 1.*

§. 250. *Quod indicationes attinet duorum generum hæ sunt, à rebus nim. p. n. quæ contrariis curari, & s. n. quæ similibus conservari desiderant, petitæ.*

§. 251. *Præternaturalium alia debetur morbis pororum, veluti eorum obstructioni, laxitati, densitati, asperitati, lævitati, humiditati, & siccitati, solutæ unitati, qui, aperientibus, adstringentibus, rarefacientibus, lævigantibus, consolidantibus emendantur, curatoria titulo à scholis exornata.*

§. 252. *Causis morificis quæ eliminandis dicata est, præservatoria dicitur, illisque tam proximis, quàm remotis internis & externis, peccantibus nim. substantia quantitate, qualitate, motu, loco &c. adhibetur.*

§. 253. *Hinc non uno indicationum genere stat contenta, sed vel evacuatoriam, cum materia toto peccat genere, vel minorativam, cum quantitate excedit, vel alteratoriam cum qualitate exsuperante vel motu, secundum terminos mandantes, transeuntes & recipientes, delinquens, averforiam, revulsoriam, derivatoriam, interceptoriam, repulsoriam, quin si fir-*

mata in fuerit, aliqua parte *discussoriam* modò, modò *preparatotiã* vel *emollicoriam*, ad *suppurationem* perducta *mundificatoriam* & *deterforiam* efflagitat.

§. 254. Cæterum quæ singulis debentur humoribus & vel *plethoram* vel *cacochymiam* parientibus, cum his omnium pleni sunt practicum libri, nolo in transcribendis istis multum, immorari & tempus perdere.

§. 255. Hoc saltem admonere tamen me oportet, in omnibus his administrandis, ultra partium porosarum vitiosam dispositionem atq; humoris peccantis exsuperantiam, progrediendum non esse, cum hac absque nec affectio cesset, neque novus ut advocetur, præcaveri queat. Hinc in siccitate pororum ultra eorundem in partibus siccis dispositionem, exsiccantibus nimium uti velle, actum agere est.

§. 256. A *symptomatibus* tertia rerum p.n. descendit indicatio. Ut ut enim cum curatoria & præservatoriã multa habeat cõmunia: attamen distincta omninò ab illis existit, ejusq; rei testis ipse dolor est, qui distinctas indicationes, distinctaq; præsidiorũ genera commonstrat, qualia anodyna & narcotica sunt.

§. 257. A *rebus secundum naturam unica* peti consuevit, quæ *VITALIS* vocatur, á viribus triplicis corporis nostri substantiæ partiumque ejus profecta, quâ temperies & *συνμετρία* caloris nativi per similia conservatur, partium tonus corroboratur, specificis & adpropriatis confortatur. Quamdiu enim calidum innatum conservatur, tam diu inde dependens partium temperies, quæ anima actionum omnium, suam indissimilaribus seu instrumentariis vim manifestè satis & valenter ostendit, cum hoc sine nulla naturaliter pororum occlusio aut apertio fieri sit possibile.

§. 258. Natura igitur quæ calore hoc vivifico utitur ceu rectrice & opifice, morborum medicatrix seu quod idem est ens sanationis primum existit, cui medicus minister sua operã succurrit, qui ut verba *Senis* venerandi se habent, suo officio dicitur esse perfunctus, cum ea quæ deficiunt restituit, quæ verò superflua sunt, aufert.

§. 259. Non autem quæ de pororum constitutione utriusque

usq; status à me prolata sunt, tam angustis terminis circumscribere possum, atq; factum hoc video à methodicis *Themisone, Thessalo, Tralliano & aliis*, qui repudiatis causis omnibus, continente, & procatarectica, ipsa quoque neglecta parte, omnem morbi historiam ad laxum & strictum exque his mixtum retulerunt, infelici, ut solidè hoc *Galenus lib. de optim. secta. it. de sect. ad eos qui introducuntur*, & ipse quoque *Cornelius Celsus in proæmio*, ostenderunt, fidere, ut taceam promiscuè remediis, laxantibus & adstringentibus in quovis laxo aut stricto usi.

§. 260. Sed methodum dogmaticorum sequens, quicquid ullo modo & cognoscitivè & curativè ad pororum constitutionem integram servandam & læsam restituendam facessere videbatur, huc contuli, non disputaturus an inflammatio pororum ad laxa & stricta referri debeat, sed quomodo inflammatis subveniendum, cum ex eorum quoque numero sint, quorum dispositionem bonam, sanitas, pravam verò morbus sequatur.

§. 261. Superest igitur ut *materiam auxiliorum eadem*, qua incepti methodo, adducam.

§. 262. Et cum facilè, qui artem medicam diligenter pertractavit, conjiciat, omne remediorum genus recitatorum fontium, quod prædictis indicationibus satisfacere potest, hic locum habere debere: nihilominus tamen, ne in hac parte curatoris deficiam, brevissimis, ut præsentis fert instituti ratio, pensum hunc absolvam.

§. 263. E chirurgico poris inflammationem passis, *V. S. convenit*, siq; adfluxus adest sanguinis verò *revulsoria*, si totum corpus plethora laborat, larga ejus evacuatio in opposito plerumque latere, instituta conducet.

§. 264. *Cucurbitula scarificata* vicariam quandoque *V. S.* operam præbent. In venenata materia è parte adfecta extrahenda, nemo utilitatem earundem non novit. Sic à vipera vel fera demorsas partes scarificamus, quo minus venenum ad cor appellet.

§. 265. *Non scarificata* materiam seu humores ex alto in superficiem attrahunt, flatus discutiunt, nutrimentum adducunt.

§. 266. *Frictiones triplicis generis* pro ægtorum natura,

in condensatis illis emaciatisque adhiberi valent. In siccitate nimia, ægro sene aut debili existente, meritò à *Galenol. 3. de tuend. sanitat. & seqq.* repudiantur.

§. 267. *Dropaces, sinapismi & vesicatoria*, latentes subtus humores serosos evocant, frigidisque partibus calorem vitalem restituunt.

§. 268. *Cauteria & fonticuli* causæ mortificæ è poris sensim evacuandæ opponuntur.

§. 269. Idem sentiendum de *particularibus chirurgiæ operationibus*, aut ipsis poris debeantur, aut parti cui insunt, evacuandæ, emendandæ, & corroborandæ, ut in vulneribus, ulceribus, fracturis, gangræna &c.

§. 270. *Pharmacia* omnis vel ad evacuandum vel alterandum, quò roborantia & specifica vi partes adfectas respicientia pertinent, dirigitur, quæ tum toti tum parti debetur, & vel intra assumitur vel foris adhibetur.

§. 271. Depromuntur è penu vulgo dicto *Galenico & Chimico*, variæ formæ & figuræ præsidia talia ceu notum est.

§. 272. Inter evacuantia universalia numerari veniunt, quæ humores à sanguine diversos, sive separatim existant, sive cum sanguine conjuncti adhuc sunt, educunt è corpore, quorum duplex genus est.

§. 273. Mitius agentium & fortius hoc expedientium, idque tum per os, tum per alvum.

§. 274. Ex mitioribus sunt lenitiva quæ emolliendo, laxando, humectando, lubricitando, & stimulando fecalia recrementa in primis viis hærentia auferunt. Nam dum his ipsis repleta intestina sunt, alterari poros eorundem solere haud inconueniens, ut taceam quod depletis viis hisce, reliquarum partium adfectus minori cum difficultate removeri possint.

§. 275. Talia sunt ex simplicibus Galenicis *pruna damascena, oleum commune, berb. 4. emollientes, manna, cassia, rhubar.* Ex compositis, *biera picra, aloë rosata & violata, sirupus rosar. solut. Electuar. lenitivum Florenzol.*

§. 276. Ex chemicis, *cremor & crystalli ꝑri, tinctura ejusdem, arcanum duplicatum Mynsichti, tinctura rhubarbari, Extr. Stis solutivum cum succo pomorum dulcium paratum.*

§. 277. *Fortiora*, vera sunt *purgantia*, certum humorem vitiosum tum in toto tum in parte præsentem virtute propriâ, expellentia, veluti *agaricus*, *colocynthis*, *turpetum pituitosum*: *scammonea*, *bilem*, *belleborus melancholiam*, *serosos humores & flatus*, *gialapii radix*, *gummi guttæ*. &c,

§. 278. *Compositis Galenicis* adnumerantur ex *electuariis*, de *prunis solutivum* pro bile; *trochisci albandale* pro pituita; *spec. disenæ Montagnanæ* pro melancholia; *pulvis laxativus vegetabilis* pro serosis.

§. 279. *Chimici* extollunt specifica sua ex *pulveribus*, *extractis*, *elixiriis*, *essentiis* concinnata, ex *minerabilibus* *gnio*, *frío*, quin & *ipsis vegetabilibus prædictis purgantibus*.

§. 280. Talia sunt *spiritus vitæ aureus correctus*, *elixir citri purgans*, *magist. gnii*, *fr. dulcificatus*, *vitæ correctus*, *luna hydragoga*, *solare purgans*, *Pillul. de fr. Quercetani*, *Panchymagogum Crollii*.

§. 281. *Ufus* autem tam lenium quam fortium est, ut vel per os assumantur & purgent, in specie dicta *VOMITORIA*, ut sunt *md. asari*, *electuar. ejusd. sal vitrioli*, *sirupus emeticus Angeli Sala*, vel ut per alvum educant in forma liquida, ut sunt *decocta*, *infusa*, *portiones*, *sirupi*, vel *solida*, ut *pulveres*, *pillule*, vel *media consistentiæ*, ut *electuaria molliæ*, *passule laxativæ*.

§. 282. Per alvum cum injiciuntur, *enemata & clysteres* appellantur, ex similibus ingredientibus concinnata, cum scilicet simplicia ejusmodi in liquore convenienti coquantur, proque morbi & ægri statu ejus unciz aliquot sumuntur, cumq; electuario aliquo purgante uniuntur addito simul oleo & sale, sicque junctim per siphonem ano injiciuntur.

§. 283. Quo referuntur *suppositoria* ad alvum lubricitandam & recludendam ex sevo, lardo, melle cocto, aloe &c. parata: vel *unguenta*, *linimenta*, *cataplasmata*, *poma purgantia solativa*, sicubi horum pro delicatis necessitas adest aliqua.

§. 284. *Dosin* horum omnium tum *continuum* tum *discretam* monstrat recessus à naturali statu, copia humoris peccantis, pars affecta & vires.

§. 285. *Modum & tempus administrandi*, *motus morbi absentiaque prohibentium*.

§. 286. *Delectum*, *partium* porolarum natura detegit, secundum

dum situm connexionem, proprietatem doloris, actionisq; prestantiam.

§. 287. *Preparantia* qualitati humorum peccantium debentur, aut simpliciter emendari aut una eliminari appetunt.

§. 288. *Hæc crudis* debentur humoribus attamen potentiam habentibus ad pristinum revertendi statum, vel tamen in mitiorem perducendi.

§. 289. *Sic biliosis tenuibus ex frigidis & incrassantibus* conducunt *rose, viole, nymphaea, sirup. de papav. nitrum balsamineum, Sp. Oli & nectar ejusdem.* Eidem verò *crassa, è cichorio petita medicamenta.* *Betonica* præperat *pituicam*, fl. *borraginis & bugloss.* *atram bilem.*

§. 290. *Inter chimica excellunt universalia, elixir proprietatis, mixtura de tribus, spiritus aperitivus Penoti, clyffus antimonii, arcannum* ¶ *ri. cremor & crystalli.*

§. 291. *Præmitti* plerumq; solēt purgantibus nōnunquā cū illis permisceri, nōnunquā illis alternis propinare vicibus. Sēper ea eligenda quæ cum parte affecta simul, v.g. oculis, aurib9, cerebro, corde, ventriculo, convenientiam habent specificam. Nec enim statim quæ uni profunt, ceu falso methodici veteres credebant, alteri pariter conferunt. Ostendit hoc *Gal. l. c.* cum auribus inflāntis rosatum ol. & acetum cōferre scribit, oculis non idem, acria enim respuunt.

§. 292. Nec solum his utimur cum evacuare universum corpus animus nobis est, sed etiam cum partem determinatam v.g. caput, thoracem, ventriculum, renes uterum &c.

§. 293. Quemadmodum autem prædictæ partium poris non carent: ita & in gratiam horum, cum simul ægrotant, *errhina, apoplegmatismos, ptarmica, gargarismos expectorantia, uterum purgantia &c.* advocamus.

§. 294. *Qualia sunt succus betæ, anagallid. flores lil. convall. hyssopus, rad. ari, scilla preparata, aristoloch. rotunda. &c.*

§. 295. His succenturiantur *sudorifera*, humoribus in toto stabulantibus & per cutem expellendis, *dicata calida & frigida*, ut sunt *calida & sicca in tercio gradu, frigida & sicca in primo, tam simplicia quàm composita.*

§. 296. Laudantur inter cætera *rob. sambuci, decoctum lignorum rad. chinæ, sarsaparille, tinctura bezoardica, spiritus theriacalis Sal C.B. antimon. diaphoretic. lapis bezoar. uterque.*

§. 297. *Alexipharmacum sudoriferum sunt universale Theriaca & Mithridatium, quibus nonnulli elect. de ovo Matthioli & quod Orvietanum appellatur, adjectant.*

§. 298. Usurpari autem solent puro existente corpore, nec debili sed firmo. Cumque cutis omnium poris refertissima sit, ejusque pro transpiratione insensibili celebranda usus nobilissimus cavendum erit sedulo, ne incauta horum & intempestiva administratione is cesset, vel si modum excefferit, sanguinem simul & spiritum exhauriat. Nihil enim tam sensibiliter vires dejicit quam sudor nimius atque intempestivus.

§. 299. *Discutientia* his analoga, flatulentam discutiunt materiam, ut sunt *aqua carminativa. ol. cumini, spiritus cochl. lumbricor. terrestrium*, non omissis quæ unicuique parti magis arrident & familiaria sunt.

§. 300. *Diuretica* aquosam & serosam materiam ad renes ablegant, & in vesicam trudent, è qua per urethram foras propellitur.

§. 301. Easdem cum prioribus duobus animadversiones admittunt, nec prius adhibenda, quam materia tenuis satis ad has vias inclinet, qua ratione per occultos carniū meatus aquam intercutem per renes ferri experientia comprobatur.

§. 302. Non autem in his acquiescendum, sed simul *alterantia & corroborantia* adsciscenda, quæ intemperies vitiosas partium alterent, naturalem conservent, tonum singularum confortent, & ita vires cordis præprimis, ac cerebri, tueantur.

§. 303. Hæc agant itaque tam *manifestis* quam *occultis* qualitatibus quæ non internè modò sed etià *externe* partibus affectis inferri debet.

§. 304. Cum verò de hac materia superius haud parumper actum fuit, crambem bis coctam in mensam apponere nolo, selectam tum simplicium tum compositorum utriusque fori suppellectilem *Samuelis Schönbornii* omnium ad instar laudans & nominans. Sive enim calida sive frigida, sicca, humida &c. hæc vel illa, ventri, capiti, cordi, epati, utero, nervis præscribenda appetis, vel unicuique is erit, qui cornu copiae suam quas sitis largiter tibi, lector amice communicabit.

§. 305. Quæ autem *singulis* partibus nociva sunt, hæc non minus poris earundem damnosa quoque existunt. Temperata affert *pulmo*
hinc

hinc *dulcibus* delectatur, *amara jecur* cū leni simul adstrictione, *oculus* indignatur multū siccantibus, *auris* humida non fert; spirituosus lætatur *cor & cerebrum*; *acidis ventriculus*; *uterus* *suaveolentia* detrectat; *artus multum* humefieri aut nimium arefieri malè ferunt. Quin in omnibus his adornandis ad naturam partis oculus cum primis dirigendus, nec plus ac decet alteremus, & ubi robore opus non est, frustra aërem verberemus.

§. 306. De *medicamentis indeterminate alterantibus & evacuantibus, thermis, veluti balneis, & acidulis*, quin ipsa salivatione per *trialia medicamenta* instituenda, quid poris occlusis & laxis conferant, quamq; ipsum corpus à sarcina humorum vitiosorum liberent, pleni itidem sunt practicorum libri, usumq; horum in particularibus methodi universalis ostendet exercitatio. Quis enim ignorat quot contumacissimæ viscerū obstructions, tophi, scirrhi &c. à prædictis caute adhibitis benedictis remediis, incantamenti instar, frustra tentatis aliis, fuerint curati?

§. 307. Propero ad *tertium præsidiorum fontem*, salutem pororum procurantem, estque is qui *materiam rerum sex non naturalium*, supra recensitarum ita ordinare novit, ut illis tanquā similibus naturalis pororum constitutio conservari, morbosa verò per illa tanquam contraria, emendari & abigi queat.

§. 308. Comuni nomine *Dieta* vocatur tum aërem imprimis autem *cibum & potum*, quæ his inserviunt, *somnum, vigilias, motum, quietem, excreta & retenta* cum *animi pathematis* ita disponens, ut ubi laxandum adstringentibus superseseat, vel contra urgentibus his, illa negligat; pro ratione morbi materiæq; peccantis *tenuem* modò, *mediocrẽ* modò vel *crassiorẽ* deniq; *viũ* præscribens.

Viribus autem semper incumbat, qui morbum vincant & sanitatem reducant. Pori siquidem ut meatus minutissimi, multum succi diu ferre nequeunt, quem idèò aut profundere iterum necesse habent aut non admittere, aut admissum tamen corrumpere.

§. 309. Modicus ergò quisq; sibi medicus esto, à nimio siquidem abhorret natura, quæ aliàs sui conservantissima est.

§. 310. Sicuti autem in victu ut plurimum, delinquent ægri: ita quoque, maximè læduntur, sicque diætā & abstinentiā, non quidem inepta illa tri-duana aut alternis diebus saltem instituta methodicorum, sed ex indicatione vitali nata, multum magni morbi curati sunt.

§. 311. Tametsi lubenter concedam jejunium aliquot dierum, si vires id ferant, tam extremè periculosum non esse. Sunt enim morbi qui plus jejunio quam medicamentis profliguntur, qualis obesitas nimia est.

§. 312. Sed receptui canendum est. In magnis siquidem aliquid voluisse sat est. DEO sit honor, laus & gloria in sempiterna secula.